

✿ BUDAVÁRI ✿

2023. 6-7. ✿ IV. ÉVF. 3. SZÁM

SÉTÁK

TÁJÉKOZTATÓ ÉS KULTURÁLIS

MAGAZIN

A VÁR AZ OTTHONOM, A ZENE AZ ÉLETEM

INTERJÚ SEBESTYÉN MÁRTÁVAL

Események

Balaton a Várkert Bazárban

Újjászületések

A Vöröskereszt-székház
díszítőelemei

Múzsák vára

Egy huszadik századi külön

NHP
NEMZETI
HAUSZMANN
PROGRAM

BUDAVÁRI
PALOTANEGYED

KEDVES OLVASÓ!

TARTALOM

LÉLEKZET

- 4 A Vár az otthonom, a zene az életem
Interjú Sebestyén Mártával
- 16 A királyné titkainak őrzője
- 18 A szívhez szóló építész
- 22 Növényrajongó nádor a budai Várban
- 24 Száztíz éve hunyt el Kallina Mór
- 26 Mediterrán kincsek a Várban
- 32 Másfél évszázad a Várhegy oldalában

KIRÁLYOK VÁRA

- 8 Török uralom a Várban

MŰSZÁK VÁRA

- 12 Egy huszadik századi különc

KARIKATÚRA

- 15 Tersánszky Józsi Jenő

ESEMÉNYEK

- 21 Örök életű Petőfi
- 25 Újra balatoni hangulat a Várkert Bazárban

ÚJJÁSZÜLETÉSEK

- 28 Életre kel a régi homlokzat

AKTUÁLIS KÖZÉRDEKŰ INFORMÁCIÓK

- 30 Hírek a Budavári Palotanegyedből

BUDAVÁRI FINOMSÁGOK

- 34 A királyné lakomája

KÖZELKÉPEK

- 35 Keresztrejtvény

Örömmel látjuk, hogy látogatóink egyre több időt töltenek a Budavári Palotanegyed újjászületett épületeiben. A Nemzeti Hauszmann Program keretében újjáépített Lovardát áprilistól már naponta 13–16 óra között egyénileg is megnézhetik az érdeklődők, de teljes körű betekintést vezetett tematikus sétáinkon kaphatnak kollégáink segítségével. Töretlen a Budavári Palota elsőként újjászületett helyisége, a Szent István-terem népszerűsége, és érdemes ellátogatni a Hauszmann-sztori című kiállításunkra is, amely nemrég egy közel 400 éves lelettel gazdagodott.

Szakembereink folyamatosan dolgoznak a Budavári Palota rekonstrukcióján, amelynek során az épület visszakapja századfordulós homlokzatát és tetődíszzeit, valamint újjászületik belső tereinek nagy része. Az eredeti állapotok visszaállításához most Olvasóink segítségét is kérjük, remélve, hogy a legnagyobb gyűjtemények képanyaga mellett magán-személyeknél is lehetnek a tervezés szempontjából nélkülözhetetlen képek. Ha a kedves Olvasó rendelkezik a Királyi Palotáról olyan eredeti vagy digitalizált fényképpel, fotónegatívval, amely hasznos lehet a palota felújításán dolgozó tervezőknek, kérem, küldje el nekünk.

A terveinknek megfelelően zajlik a Vöröskereszt Egylet egykori székházának újjáépítése is. Magazinunk ott volt az épület külső díszítőelemeinek bemutatásán, ahol a szobrászokból, restaurátorokból és építészektől álló zsűri arról döntött, hogy hogyan születhet újjá a régi homlokzat a mai elvárásokat is figyelembe véve.

Májusban emlékeztünk Kallina Mór halálának 110. évfordulójára. A Fiumei Úti Sírkertben, a nagyszerű építész megújult sírkövével a Várkapitányság koszorút is elhelyezettük, hiszen többek között neki köszönhetjük a Honvéd Főparancsnokság eredeti épületét, amelyet néhány éven belül a látogatók is birtokba vehetnek. Az épület megújításával is jó ütemben haladunk.

A Várkert Bazár évek óta előkelő helyen szerepel a főváros kulturális programhelyszínei között. Akik élményteli és tartalmas szórakozást keresnek, azoknak szívből ajánlom a „Nyári élményeid” című programsorozatunkat, ahol klasszikus és könnyűzenei koncertekkel, irodalmi összeállításokkal, filmmel, tánccal és gyerekprogramokkal várjuk az érdeklődőket. A Várkert Bazár panorámateraszán pedig idén is balatoni hangulatot varázsoltunk szeptember végéig tartó szabadtéri

fotókiállításunkkal. Ezúttal a magyar tenger elmúlt évszázadának jellegzetes építészeti emlékeit idézzük meg.

Munkánkhoz nyújtott támogatásukat szívből köszönjük!

*Fodor Gergely
kormánybiztos,
a Várkapitányság vezetője*

BUDAVÁRI SÉTÁK, IV. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

Kiadja: Várkapitányság Integrált Területfejlesztési Központ Nonprofit Zrt. 1013 Budapest, Ybl Miklós tér 6., 1519 Budapest, Pf. 365
ISSN 2732-0855

Főszerkesztő: Kőrösi Gábor

Főmunkatárs: Csermely Gábor Vezető szerkesztő: Tallér Edina

A szerkesztőség munkatársai: Ayhan Gökhan, Borbényi Györgyi, Fekete-Horváth Erika, Gyarmati Krisztina, Igazság Arnold, Leitner Karina, Nagy Nándor, Németh Mónika, Sándor Zsolt, Serfőző Melinda, Virág Csilla Fotók: Kárász Karolina, Alamy, Cultiris, Fortepan, Shutterstock, Várkapitányság archívum, Wikimedia Commons

Fejlesztéseinket és programjainkat bárhol és bármikor figyelemmel kísérheti. Kövesse közösségi oldalainkat, tekintse meg *Budavári Történetek* című **online magazinműsorunkat** YouTube-csatornánkon, és **iratkozzon fel hírlevelünkre!**

hirlevel.nemzetihauszmannprogram.hu

A VÁR AZ OTTHONOM, A ZENE AZ ÉLETEM

INTERJÚ SEBESTYÉN MÁRTÁVAL

Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas népdalénekes, UNESCO Artist for peace címmel kitüntetett alkotó, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, aki a legrangosabb koncerttermekben lép fel a világ minden táján. Általa ismerhette meg a magyar népzene a japán császár, a spanyol király és az angol uralkodóház is. Életének meghatározó időszakát élte a Várban, és énekelt a megújult Várkert Bazár megnyitóján. Budavár díszpolgárával, Sebestyén Mártával beszélgettünk.

◀ **Sebestyén Márta világhírűvé tette a magyar népzene, általa ismerhette meg a japán császár, a spanyol király és az angol uralkodóház is**

évszázada voltak kisdíjak, de még most is együtt énekelnek. Az oktatás hatékonysága nemcsak attól függ, hogy a pedagógus a szakmát érti-e, hanem attól is, hogy ő maga milyen ember. Ma a legtöbb gyerek sajnos kevés útravalót, vagy nem megfelelő útmutatást, élményanyagot kap a zene szeretetéhez. Pedig rossz lehet úgy felnőni, hogy nem szeretsz énekelni. A művészeti tárgyak, az ének, zene, rajz, a művészettörténet annyi szépség, fantázia, öröm és élmény forrása lehetne, ami végigkísérheti és segítheti az ember lelkét egy egész életen át. De sajnos nem így van. Miközben a kóruskultúránk nagyon magas színvonalú, a Kodály-módszer UNESCO-listán van már, és nem mellesleg egy táncmozgalom is kivirágzott nálunk, amelynek következtében népzene- és néptáncnagyhatalom lettünk, világhírűek vagyunk. Megvan a zene, az ének tömegbázisa, de az iskolai oktatás valamiért egyelőre nem egy sikertörténet.

✿ **Születése óta a zene bűvöletében él, hiszen édesanyja, Farkas Ilona zenepedagógus, egy ország Mona nénéje, aki Kodály Zoltán egykori tanítványa volt. Így nagyon is érthető, hogy a népzene szeretete meghatározó családi örökséggé vált önként.**

Valóban így van. Édesanyám ugyanúgy dúdolt, énekelt, mint a falusi asszonyok, bármit csinált is. A dallamok ezért úgy vettek körül gyerekkorom óta, mint az élhető tiszta levegő. Nem tudnék zene nélkül élni. Különböző dallamok zsonganak a fejemben. Belül állandóan pörög a végtelen zeneszalag, és időnként, akár a legváratlanabb helyzetekben, hangosan is megszólal. Például ülök a BKK valamelyik járatán, egyszer csak megszólal a fejemben egy dallam, és már észre sem veszem, hogy hangosan dúdolni kezdem. Csak a környezet tekintetében látja az ember, hogy ilyenkor bolondnak nézik, mert hát csak a bolond ember énekel, ugyebár, ki más. Sajnos ezt gondolják sokan. Pedig a dallamok gazdagságában érzelmvilágunk gazdagsága tükröződik. Nem is értem azokat, akik azt mondják, soha nem szoktak dúdolni, énekelni. Létezik ilyen? Ha nem énekelnék, az nekem olyan lenne, mintha nem vennék levegőt.

✿ **Ezért lett előadóművész?**

Az, hogy valaki szeret-e énekelni, nem attól függ, hogy mi a foglalkozása. Inkább ahhoz van köze, hogy az emberek nagyon hozzászórtak a

„Ha nem énekelnék,
olyan lenne, mintha
nem vennék
levegőt.”

passzív zenehallgatáshoz, és szinte föl sem merül bennük, hogy a zene, a dallam valójában bennük, a lelkükben születik meg.

✿ **Van szerepe a felnőttek által mutatott mintának vagy a zeneoktatásnak abban, hogy az emberek szeretnek-e énekelni vagy sem?**

Erről az anyukám tudna igazán sokat mesélni, aki tényleg egész életét az énektanításnak szentelte. Kodálynak ígérte meg, hogy mindhalálig tanít. Ezt olyannyira betartja, hogy a mai napig minden pénteken elmegy az egykori iskolájába, hogy próbát tartson és vezényeljen a Hunyadi Véndiák Kórusnak. A kórus tagjai több mit fél

✿ **Egészen korán kiderült önről, hogy a zene és az ének meghatározó része lesz az életének. Már gyerekkorában felfigyeltek a hangjára, pályája során a legrangosabb helyeken lépett már fel. Volt-e olyan momentum, amelynek kapcsán megérezte és biztosá vált az elhatározás önben, hogy az éneklést választja a munkájának?**

Ha most megkérdeznék tőlem, hogy na és mi leszel, ha nagy leszel, akkor sem tudnám rá a választ. Ha valaki építész vagy orvos akar lenni, az egy tudatos elhatározás, mert ezek valódi foglalkozások. Az éneklés, amit én művelek, az maga az életem. Ezt én soha

nem határozta meg. Már csak ilyen értelemben sem tanult az énektudásom. Ez a természetes közegem. Beszippantott, magával ragadott a népzene világa, és ettől ha akartam volna, akkor sem tudtam volna szabadulni.

✿ **Egyedülálló énekhangját, tehetségét és a magyar népdalok ön által közvetített dallamvilágát a világ minden táján szeretettel fogadják. De nemcsak énekel, hanem a népdalgyűjtés is szenvedélye, és a különböző népzenei világát is behatóan tanulmányozza. Édesanyja példáján kívül mit tart a legmeghatározóbbnak abban, hogy a zene lett a sorsa?**

Állítólag a magzatkori élmények, melyekre nem emlékezhetünk, is meghatározóak az ember életében. Fontos, hogy az anya miket él át, miközben a gyermek a testében fejlődik. Az én anyukámnak volt mit átélni, ugyanis az 50-es évek elején volt zeneakadémista, és népzene főtanszakos hallgatója Kodály Zoltánnak, Bárdos Lajosnak,

A VILÁGHÍRŰ NÉPDALÉNEKES A FELÚJÍTOTT VÁRKERT BAZÁR MEGNYITÓJÁN IS FELLÉPETT. LENYŰGÖZŐNEK TARTJA A KÖRNYEZET ÚJJÁSZÜLETÉSÉT.

Lajtha Lászlónak, Szabolcsi Bencének, a zenei óriásoknak. Úgyhogy ilyen aláírások vannak az indexében is. Ebből kilenc hónapot én is ott töltöttem már vele, a szíve alatt. Ötéves koromban volt alkalmam találkozni Kodály Zoltánnal, ez a momentum is meghatározó az életemben. Azzal a pillanattal és azzal a dallal, amely viszont villámcsapásként hasított belém, és attól a hangtól aztán nem tudtam szabadulni, tizenkét éves koromban találkoztam. 1970-ben megnyertem egy iskolai népdalversenyt. A zsűri által adományozott díj egy fantasztikus lemez volt, a Magyar Tudományos Akadémia archívumából egy válogatás. Eredeti dalok felvételei, amelyeket azelőtt soha nem hallhatott

senki, hiszen csak a tudósok fértek hozzá. A rádió pedig akkoriban csak eléggé művi ízű feldolgozásokat adott, szimfonikus zenekarral vagy cigányzenekarral. Tehát eredeti népzenevel senki emberfia nem találkozott, hacsak nem olyan helyen élt, ahol ez még hagyomány volt. Mikor meghallottam ezen a lemezen egy moldvai csángó énekes, Jánó Anna hangját, minden túlzás nélkül mondhatom, úgy éreztem, elszálllok, repülök, meghalok, hogy valami történt velem. Egy balladát énekelt, olyan gyönyörűséges, éteri, tiszta, finom hangon, amelyet korábban még sohasem hallottam. El sem tudják képzelni az emberek, hogy parasztasszonynak lehet ilyen finom hangja. Ez lett aztán

az a vezérhang, amely engem vitt magával. Huszonhét évet kellett várnom, mire az életben is találkozhattam ezzel az asszonnyal. Abban a szerencsében volt részem, hogy majdnem három évtizeddel később, egy portréfilmkészítés kapcsán, Szomjas Györggyel, Kallós Zoltánnal és Berecz Andrással együtt eljuthattunk Anna nénihez, és személyesen is megismerhettem. A néni utána még egy-két évig élt, tehát szinte az utolsó percben jutottam el hozzá, és vallhattam be neki, hogy titokban ő volt az én idolum, a vezércsillagom, az ő hangja az, amely megmutatta nekem a fő irányt.

✿ **A budai Várban beszélgetünk, amely meghatározó helyszínné vált az ön életében. Mesélne erről?**

1997 decemberétől vagyok I. kerületi lakos, akkor költöztem a budai

Várba. Az Úri utcában laktam a két kisfiammal meg az anyukámmal. A német nagykövetség és a bíboros úr szomszédságában, a Kapisztrán tér környékén éltünk, ez már önmagában meghatározó élmény. A vári létezés, a történelmi miliő különleges. Mindig is lenyűgözőnek tartottam, hogy a történelem minden ott hagyja a lenyomatát. Nemcsak az építészetben, hanem például a népzeneben is. Az emberek eleven emlékezetében ott van a történelem, a sok száz évnyi közös múlt kulturális lenyomata. Az viszont határozott különbség, hogy az építészetben látszik is, a dalokban meg csak a tudósok tudják, hogy minek mi az eredője, mi miért olyan, amilyen.

✿ **Milyen emlékeket őriz a Várról, és milyennek látja a Budavári Palota-nyeged mostani újjászületését?**

Ifjúkoromban én is gyakran jártam fel ide. Amikor a romok között sétáltunk, akkor is tudtuk, éreztük, hogy ez bizony gyönyörű lehetett egykor. Emlékszem, a Szentháromság téren, a korábbi Illés Klub helyén volt egy tánc ház, ahová gyakran jártam, meg a Műemlékfelügyelőség pincéjében is, az „Ifiparkban” pedig nagyszerű görög tánc ház működött, szóval sok szép, kedves emlék fűz a budai Várhoz és környékéhez. Volt alkalmam beszélgetni idős, a háborút megelőző tösgyökeres vári lakókkal, meséltek az egykori vári életről, a háború előttiről is, a romok eltakarításáról, az újjászületésről... Micsoda hősiesség munkája! Tisztelet ennek a nemzedéknek.

Ami pedig a mostani időköt illeti, a romok után látni, hogy milyen is volt ez a hely eredeti szépségében, az egészen mellbevágó élmény. Első mestereim, mentoraim és kollégáim, akik szárnyuk alá vettek anno, gimnazista koromban, Halmos Béla és Sebő Ferenc építészek is voltak. Sokat jelentett nekik az épített örökség. Sokszor hallottam őket beszélgetni ezekről a témákról. Sebő Feri hihetetlen munkával legóból megépítette otthonában a budai Vár makettjét, ahogyan az a metszetek alapján kinézhetett sok évszázaddal ezelőtt. Bámulatos! Bevallhatom, hogy a kastélyok és várak mindig is lenyűgöztek, a világ számos pontján volt szerencsém csodákat látni, de a budai Vár látványa, ahogyan átér az ember Pestről Budára, mindig is a legszívdobogatóbb élmény marad. Építész körökben persze mindig is volt szakmai vita arról, hogyan, milyen anyagokból és milyen mértékben, arányban ildomos ezeket fizikailag is megvalósítani – a nézetek ez ügyben a háború utáni évtizedek alatt folyamatosan változtak. A felújítása után, az újjászületet Várkert Bazár megnyitóján én is énekelhettem. Teljesen lenyűgözött és váratlanul ért a látvány, hiszen korábban

„Az emberek eleven emlékezetében ott van a történelem, a sok száz évnyi közös múlt kulturális lenyomata.”

hozzászoktam a romokhoz. Mint amikor megelevenedik egy képeskönyv, vagy kézzelfoghatóvá válik a történelem. Ráadásul ez az eredetiség olyan formában épült vissza, hogy az emberek hasznára és örömére vált, rengeteg kulturális esemény helyszíne például. Tényleg azért és úgy lett felújítva, hogy hívogasson ez a hely, hogy sokan jöjjenek ide, jó legyen itt sétálni, elidőzni, töprengeni, gyönyörködni, együtt lenni. Itt minden olyan, a gyönyörű kertek, a mázas csempék, az apró részletek, az újjászülető történelmi környezet, hogy akár egy egész napot el lehetne meditatálni őket nézve. Szeretek itt élni. Számomra igazán otthonos érzés ebben a csodában élni.

„AZ EREDETISÉG OLYAN FORMÁBAN ÉPÜLT VISSZA, HOGY AZ EMBEREK HASZNÁRA ÉS ÖRÖMÉRE VÁLT.”

☛ Buda a 16. században

TÖRÖK URALOM A VÁRBAN

Közel 150 évig volt Buda az Oszmán Birodalom uralma alatt – a Vár 1541-ben esett el, és 1686-ban foglalták vissza a töröktől. Elestének története azonban ennél hosszabbra nyúlik vissza – és az élet sem állt meg az elfoglalás után.

BUDA ELFOGLALÁSAI

1526-ban, a mohácsi tragédia után a főváros szinte védtelenül állt a hódító hadak előtt – a várórség és a tüzéség jelentős részét elvezényelték a csatába, és ott is maradtak. Így Budáról Mária királyné és Antonio Giovanni da Burgio pápai megbízott inkább elmenekült, a törökök pedig szeptember 11-12-én harc nélkül foglalták el az üresen és így épen maradt várost. A királyi kincstárat és a kancellária iratanyagait hajókon indították útnak a Dunán, ezek azonban Esztergomnál elsüllyedtek. A várost a törökök felégették, a Várat pedig, amit Kemalpaşazáde történetíró „a hatalmas

és ősi város bevehetetlen várának” aposztrofált, amit „ellenség ezelőtt még soha be nem vett”, kifosztották. A szobrokat, kincseket, ereklyéket elszállították – az egykor a Királyi Palotában álló Hercules-, Diana- és Apollo-szobor Isztambult, a budai templomokból elhordott karos gyertyatartók az Hagia Szophiát díszítették. Szeptember 25-én Szulejmán szultán visszaindult birodalma központjába, a kifosztott várost pedig hátrahagyta, hogy a magyar trónért vetekedők célpontja legyen.

☛ A mohácsi csata ábrázolása az 1558-ban íródott, Szulejmán szultán életét elbeszélő krónikában

Szapolyai János és Habsburg Ferdinánd számára kulcsfontosságú volt a lerombolt, de szimbolikus jelentését és stratégiai pozícióját őrző város megszerzése. 1526 és 1529 között felváltva foglalták és hagyták el a Várat, majd 1529-ben a Bécs felé tartó Szulejmán ismét elfoglalta, és Szapolyainak adta át, akit Székesfehérváron koronáztak meg díszes, számos török elemet tartalmazó szertartás keretein belül.

1530-ban a Habsburg-seregek hosszan tartó ostrom alá vették a Várat, de a Dunáról érkező támogatástól nem tudták teljesen elvágni, így bár három irányból ostromoltak, végül kénytelenek voltak feladni a támadást. Szapolyai kiűntette a Vár lakóit, akik hűségesen kiállták az éhezés és a pusztító ágyútűzek próbáját. A város címerébe beemelt egy vörös lobogót tartó oroszlánt, Ölyvedi Menyhért királyi titkárt pedig nemesi rangra emelte, amiért az életét kockáztatva az ostrom minden napján egy, a Dunából frissen fogott hallal kedveskedett királyának.

A következő, viszonylag békés évtizedben I. János igyekezett visszaépíttetni a falakat, bástyákat, tornyokat, a város védelmét újraerősíteni. Ekkor épült többek között a Királyi Palotától délre még ma is álló rondella.

I. János és Ferdinánd 1538-ban Váradon (Nagyvárad) békét kötött, melynek kitétele volt, hogy Szapolyai János halála után a korona Ferdinándra száll. 1540-ben azonban az özvegyen maradt Izabella királyné és tanácsadói másként vélekedtek erről, és nem állt szándékukban átadni a trónt és a várost – azt sokkal inkább az alig pár napos János Zsigmondnak kívánták megtartani. Ez újabb hadjáratot vont maga után Ferdinánd részéről, amely

☛ Erhard Schön fametszete Szapolyai Jánosról, 16. század

☛ A budavári nagy rondella a budai Várhegy déli lejtőjén

☛ Szulejmán fogadja Izabella özvegy királynőt és fiát, János Zsigmondot, Magyarország királyát 1541-ben (török miniatúra, 1558)

tus 29-én, amíg a magyar főurak és a gyermek János Zsigmond tisztelgő látogatást tettek a szultáni táborban, a városba beszivárgó, „nézelődő” török katonák adott jellel elfoglalták a városkapukat és a kulcsfontosságú helyszíneket.

Buda ekkor vált végérvényesen az új provincia, a Budai Vilajet központjává. A Nagyboldogasszony-templomot sietve megfosztották keresztény díszeitől, és dzsámivá alakították, hogy a szultán szeptember 2-án részt vehessen ott a hálaadó ünnepi szertartásukon.

Izabella királyné és a kis János Zsigmond udvara ekkor még a palotában tartózkodott, így Szulejmán szultán a mai Színház utcában álló Werbőczy-palotában szállt meg. A gyermek király, anyja és kísérete szeptember 5-én hagyták el a Várat és indultak Erdélybe. Ezzel az utolsó középkori király is elhagyta Budát, amely megszűnt uralkodói székhelynek lenni – helyette az Oszmán Birodalom legtávolabbi tartományának központjává vált, ahonnan szeptember 22-én a szultán is kivonult. Névrokonára, Szulejmán pasára, az újonnan kinevezett tartományi helytartóra, vagyis beglerbégre hagyta a várost.

még 1541 tavaszán is tartott, amikor Szulejmán szultán felmentette az általa királyként elismert János Zsigmond városát az ostrom alól.

A szultán számára azonban elfogadhatatlan volt az évtizedek óta tartó bizonytalanság egy ilyen fontos stratégiai ponton, így 1541. augusztus

A MOHÁCSI TRAGÉDIA UTÁN BUDA VÉDTELEN LETT, A VÁRÓRSÉGET, TÜZÉRSÉGET ELVEZÉNYELTÉK A CSATÁBA, ÉS OTT IS MARADTAK.

Egy évvel később Ferdinánd egy utolsó, sikertelen kísérletet tett a város elfoglalására. Ezután ötvenhat éven át nyugodtan állt a város, és hódítói megkezdték betagozását a birodalomba.

TEREK, FALAK, TEMPLOMOK

Buda városszerkezete nem változott meg jelentősen a hódoltság alatt sem. A hódítók számára megfelelt a meglévő városszerkezet, még ha nem is utcákban, hanem háztömbökben, házcsoportokban gondolkodtak a terekről. Az utcahálózat átrajzolása helyett sokkal fontosabbnak bizonyultak a gyakorlati haszonnal rendelkező helyreállítási munkálatok.

Az évtizedek ostromai során az ágyútüzek főként a falakat pusztították el, így azokat mindenhol igyekeztek visszahúzni. A frissen felépülő falakat új őrtornyok, bástyák, rondellák szegélyezték végig. Az északi fal közepén 1648–1650 között épült Sziavus pasa tornya, a Nyugati vagy Mezei kapunál Szokollu Musztafa pasa építtetett rondellát, kör alakú tüzérségi erődítményt. A Vár és a város közötti fal nyugati lezárásánál pedig a Karakas pasa tornya épült az 1610-es években.

👉 **Karakas pasa tornya**

A védvonalak mellett a legnagyobb változás a templomokat érte, azokat ugyanis az utolsó ereklyetartóig kirabolták a hódító hadak, majd átalakították őket dzsámikká és mecsetekké. A Nagyboldogasszony-templom Szulejmán szultán vagy Régi-dzsámi néven élt tovább, a várkapalnóból Szerájbeli dzsámi lett, és így tovább. A belső tereket megfosztották díszítéseiktől, az oltárokat, sírokat kifosztották, és muszlim mintára dekorálták ki. Ha az egykori templom tornya

alkalmasnak bizonyult, azt használták minaretnek, ha pedig nem, akkor újat építettek a dzsámi elé. Falaik köré épületegyüttesek emelkedtek, melyekben fürdők, főiskolák, áruccsarnokok, karavánserájok kaptak helyet.

A hódoltság idején rengeteg fürdő épült a városban, főként az Alhévíz városrészben, a mai Tabánban. Ma is áll még három törökfürdőnk: a Rudas, a Király és a Veli bej fürdő.

KÍSÉRLETEK A VISSZAHÓDÍTÁSRA

Nem véletlenül fektettek a törökök ekkora hangsúlyt a védvonalak visszaépítésére. Buda volt a birodalom szélén fekvő „végváruk”, és joggal hitték, hogy visszahódítását a keresztény Nyugat nem adta fel. A békésebb évtizedeket ostromokkal tűzdelték váltogatták, s a város lakóinak hozzá kellett szokniuk, hogy egy generáció sem élhet a hadak fenyegetése nélkül. Az elfoglalás éveit utáni első nagyobb visszahódítási kísérlet 1598-ban tették, amikor Pálffy Miklós és Nádasdy Tamás alvezérek mellett Mátyás főherceg vezetésével egy több tízezres, német-magyar-lengyel hadsereg indult a város ellen. Október 3. és november 3. között kezdetben gyors

👉 **Nádasdy Tamás korának kiemelkedő diplomatája, a török elleni háborúk sikeres hadvezére, aki az utókortól a „nagy nádor” titulust érdemelte ki**

👈 **A ma Rudasként ismert fürdőt Ali budai pasa 1556-ban megkezdett munkálatokkal kijavította, majd Szokollu Musztafa átépítette**

A RUDAS FÜRDŐT EGYKOR ZÖLDOSZLOPOS FÜRDŐNEK HÍVTÁK, MERT A MEDENCÉJE FÖLÖTTI BOLTOZATOT TARTÓ NYOLC OSZLOP KÖZÜL AZ EGYIK ZÖLD SZÍNŰ VOLT.

AZ ÉVTIZEDEK OSTROMAI SORÁN AZ ÁGYÚTÜZEK FŐKÉNT A FALAKAT PUSZTÍTOTTÁK EL, ÍGY AZOKAT MINDENHOL IGYEKEZTEK VISSZAÁLLÍTANI.

sikereket arattak, visszafoglalták a mai Víziváros területét. Ezután azonban az őszi esőzések fellazították a földet és elmosták a hadakat, így az ostromlók a Várhegyre nem tudták betenni a lábukat. Ezután a következő években csak kisebb, jelentős károkat nem okozó portyákkal próbálkoztak a császári csapatok.

A rossz időzítés és az őszi eső miatt az 1602-es és 1603-as visszafoglalási kísérletek meghiúsultak, és legközelebb csak a század végén, a törökök 1683-as bécsi veresége után, 1684-ben próbálkoztak. Ekkor igazán nagyszabású sereg vonult fel a Szent Liga pártfogásával, Lotaringiai Károly vezetésével, és július 15-én ostrom alá is vonták Budát. Ekkor azonban a szultán jelentős sereget küldött a város felmentésére, amely az ostromlókat kívülről fogta gyűrűbe. Így a keresztény hadak két tűz közé kerültek, és kénytelenek voltak feladni vállalkozásukat. A siker még két évet váratott magára.

ÉLET A VÁRBAN

A török hódoltság alatt álló Budán a helyreállítás évtizedei során a katonaváros és a polgárváros menthetetlenül összefonódott – mind az újonnan épített épületek, mind a régiek használata és főként a lakosság összetétele

az arányok, és a magyar áruk, magyar kereskedők aránya már csak mintegy harmada volt a teljes árutömegnek és a kereskedőlétszámnak.

A kereskedők mellett elengedhetetlenül megjelentek a török kézművesek is az évtizedekkel korábban virágzó magyar kézművesség helyén. Bőriparosok, ötvösök, fazekasok, fegyvergyártók török módi szerint a házak falához tapasztott bódéik előtt ültek és dolgoztak az utcán.

A város menthetetlenül egyre keletesebb képet öltött, és egyre jobban hajazott a korábban meghódított balkáni városokra. Mindvégig maradt azonban benne magyar lakosság, erről tanúskodik az is, hogy a felettük ítélkező szervek a hódoltság másfél évszázada alatt végig megmaradtak. Ezek a lakosok mesterségüket, tevékenységüket nem adták fel, hanem a körülöttük formálódó városban, egyre szűkülő tereikben éltek keresztény életüket. ✂

👉 KÜLÖNLEGES LELETEK

A Szent György téren újjászülető József főhercegi palota építésének kötődő régészeti feltárás során több különlegességet is találtak a szakemberek: egy majdnem egészben megmaradt török kori rézkancsó, valamint értékes kerámia- és üveganyagok is szerepelnek a leletek sorában.

👉 **Török kori rézkancsó**

👉 **Török kori üveg karperec töredéke**

Fotó: Petőfi Irodalmi Múzeum

EGY HUSZADIK SZÁZADI KÜLÖNC

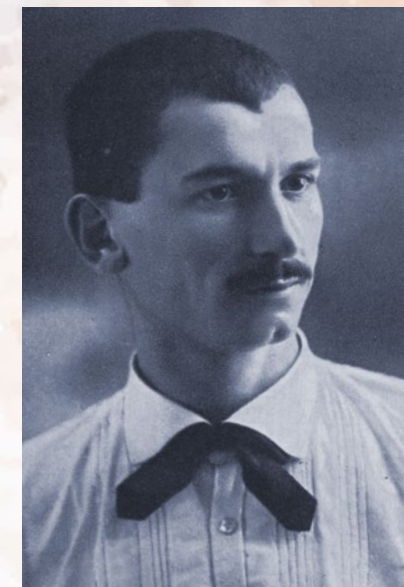
TERSÁNSZKY JÓZSI JENŐ

Németvölgy és Krisztinaváros jellegzetes alakja volt. Hol a környék valamelyik borozójában botlott bele az ember, hol az utcán, tilinkózás közben. Gyakran kijárt evezni a Dunára saját faragású csónakjával. Négy alkalommal is neki ítélték a Baumgarten-díjat, írói munkásságát 1949-ben Kossuth-díjjal is elismerték.

„Fura figura volt, olyan, mintha egy Tersánszky-regényből lépett volna elő. Hosszú, sovány, kócos férfi, akin az új ruha is úgy lógott-lengett, mintha rongyokat viselne. Kérkedett irtózatossággal erejével, néha társaságban felkapott egy karosszékot a benne ülő emberrel együtt, és kinyomta a magasba. Egy ültében megivott több liter bort, anélkül, hogy a mámor legcsekélyebb jele látszanék rajta, közben pedig áradtak belőle a mulatságosnál mulatságosabb történetek. [...] Aki írásait olvasta, tudta, hogy a század egyik legnagyobb magyar prózaírója, a magyar nyelv egyik legköltségesebb stílistája, Jókai és Krúdy óta irodalmunk legtermékenyebb szerzője. És aki mindezt tudta felőle, az azt is tudta, hogy igazán jó író nem írt még annyi felületes, gyenge, összezsúpolt művet, mint ő. Folyton pénzre volt szüksége, és írta, ami éppen eszébe jutott, remekműveket és hevenyészett műveket vegyesen. De aki nagyon jól ismeri, az azt is tudja, hogy legelhibázottabb írásai is tele

Fotók: Petőfi Irodalmi Múzeum

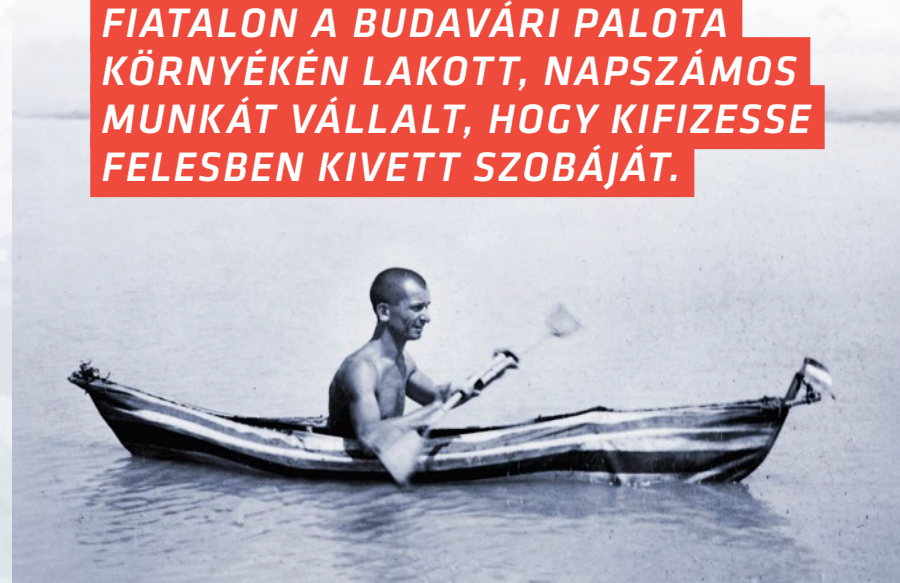

vannak remekműbe illő részletekkel” – ezekkel a sorokkal kezdő Tersánszky Józsi Jenő-ről rajzolt portróját Hegedüs Géza *A magyar irodalom arcképcsarnoka* című könyvében.

NAGYBÁNYÁRÓL BUDAPESTRE

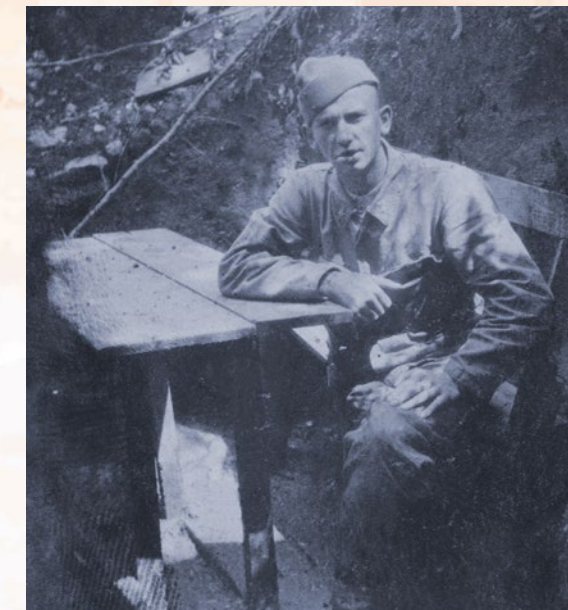
Ki volt a 20. századi magyar irodalom egyik legkülönösebb alakja, aki már gyerekként is szívesen töltötte az időt csavargók és dologkerülő társaságában a Zazar-patak partján? Tersánszky Józsi Jenő a húszas éveinek elején járt, amikor szülőváro-

FIATALON A BUDAVÁRI PALOTA KÖRNYÉKÉN LAKOTT, NAPSZÁMOS MUNKÁT VÁLLALT, HOGY KIFIZESSE FELESBEN KIVETT SZOBÁJÁT.

☞ *A fiatal Tersánszky*

☑ *Önkéntes katonaként az I. világháborúban*

sából, Nagybányáról Budapestre érkezett. Úgy tervezte, az eperjesi jogakadémia után a Budapesti Tudományegyetem Jogi Karán folytatja tanulmányait. Ezzel az elhatározással érkezett a fővárosba, szándékát azonban hamar keresztülhúzta néhány átmulatott éjszaka: mivel a tandíjra összespórolt pénzét az utolsó koronáig elköltötte, az egyetem helyett jobb híján segédmunkásnak állt. Az időszakra így emlékezett vissza *Hogyan lettem íróvá?* című írásában, mely 1932-ben jelent meg a Nyugat hasábjain: „Fönn a budai Várban laktam egy barátommal, Duma Sándorral, a festővel. Egy aránylag elég elegáns hónapos szobánk volt, és én ebből az elegáns szobából kőműves-napszámos munkára jártam ki hajnaltól estig. Mikor esténként megmosdottam, hát a mosdóvizemből sűrű malter vált attól a portól, amit az építkezéstől magamon hoztam. De hát azért olyan ügyesen csináltam a dolgot, hogy maguk a házigazdám sem sejtették, hogy én a keményített galériós polgári társadalom álcája alatt téglát schlichtolok egy épülő naphegyi villa számára.”

EGY ROMANTIKUS SZERELEM ELŐZMÉNYEI

Abban bízva, hogy írással talán segíthet nem túl fényes anyagi helyzetén, T. Josi Jenő álnéven elküldte egy novelláját a Nyugatnak. Osvát Ernőt azonnal meggyőzte a fiatal tehetség, és a folyóirat három hónappal később, 1910. február 16-án leközzölte Tersánszky írását. 1911-ben első novelláskötete is megjelent, öt évvel később pedig már egy regénnyel jelentkezett, melyre az olvasók és a kortársak egyaránt felfigyeltek: a *Viszontlátásra, drága* című írását Ady Endre az „első igazi

☞ Molnár Sárával 1921-ben mondták ki a boldogító igent, házasságuknak a feleség halála vetett véget

háromemeletes bérház utcára néző, magasföldszinti lakásába. „Az ablakom a Déli vasút síneire nyílik. Ha kitékintek, a robogó vonatok visszaidéznek gyermekkorom lüktető patakjainak, zúgó erdőjének zajját. Látom a Mátyás-templomot és a Citadellát. Innen szoktam figyelni a tűzijátékokat. Szembe velem a Naphegy látszik, ahol fiatal koromban segédmunkásként egy villa építésében működtem közre. Sok-sok emlékem, vidám és szomorú fűződik ehhez a helyhez, ehhez a városhoz...” – mesélte az író egy ízben otthonáról. Itt vésztették át a második világháborús ostromot is, melynek során a házukat is komoly bombatalálat érte. Akárcsak az első világháború idején, Tersánszky ekkor sem volt képes tétlenül figyelni az eseményeket. Nincs szó arról, hogy ismét katonának állt volna: az üldözöttek bújtatásában és menekítésében vállalt szerepet makacs elhatározással, a legnehezebb időkben is.

A Márvány utcai borozó és az Avar presszó nagy mesélője – aki saját íróasztal híján legtöbbször az ebédlőasztalnál írta műveit, vonatokat zakatolása mellett – 1969-ben hunyt el, megannyi megélt és megírt történettel a háta mögött. ☘

Fotók: Petőfi Irodalmi Múzeum

A FIATAL NŐ TUDOMÁST SZERZETT AZ ÖNGYILKOSSÁGI KÍSÉRLETRŐL, ÉS LEVELET KÜLDÖTT AZ ÍRÓNAK, ÍGY KEZDŐDÖTT A SZERELMÜK.

háborús regény”-ként méltatta. Tersánszky Józsi Jenő maga is végigharcolta az első világháború éveit, a fegyverletétel után pedig közel egy évet töltött olasz hadifogságban. Hazatérve nehezen találta a helyét, népszállón lakott, állandó nélkülözéssel küzdött, amely annyira megviselte, hogy 1921 júniusában öngyilkosságot kísérelt meg: az Erzsébet hídról vetette magát a Dunába. A vízbe érés után azonban életössztöne kerekedett felül, úszni kezdett, és szerencsésen kimentették a folyóból. Ebben a pillanatban még nem sejtette, hogy ez a kétségbeesett cselekedet alapjaiban változtatja meg az életét. A korabeli sajtó is beszámolt Tersánszky tettéről. Molnár Sára, a húszas éveiben járó, az irodalom iránt élénken érdeklődő fiatal nő a cikk elolvasása után úgy döntött, levelet küld az írónak. A levélváltásból egykettőre szerelem, majd házasság lett: 1921.

szeptember 8-án már ki is mondták a boldogító igent. Házasságuk 1960-ban, Sára halálával ért véget.

OTTHONT ADÓ MENEDÉK AZ AVAR UTCÁBAN

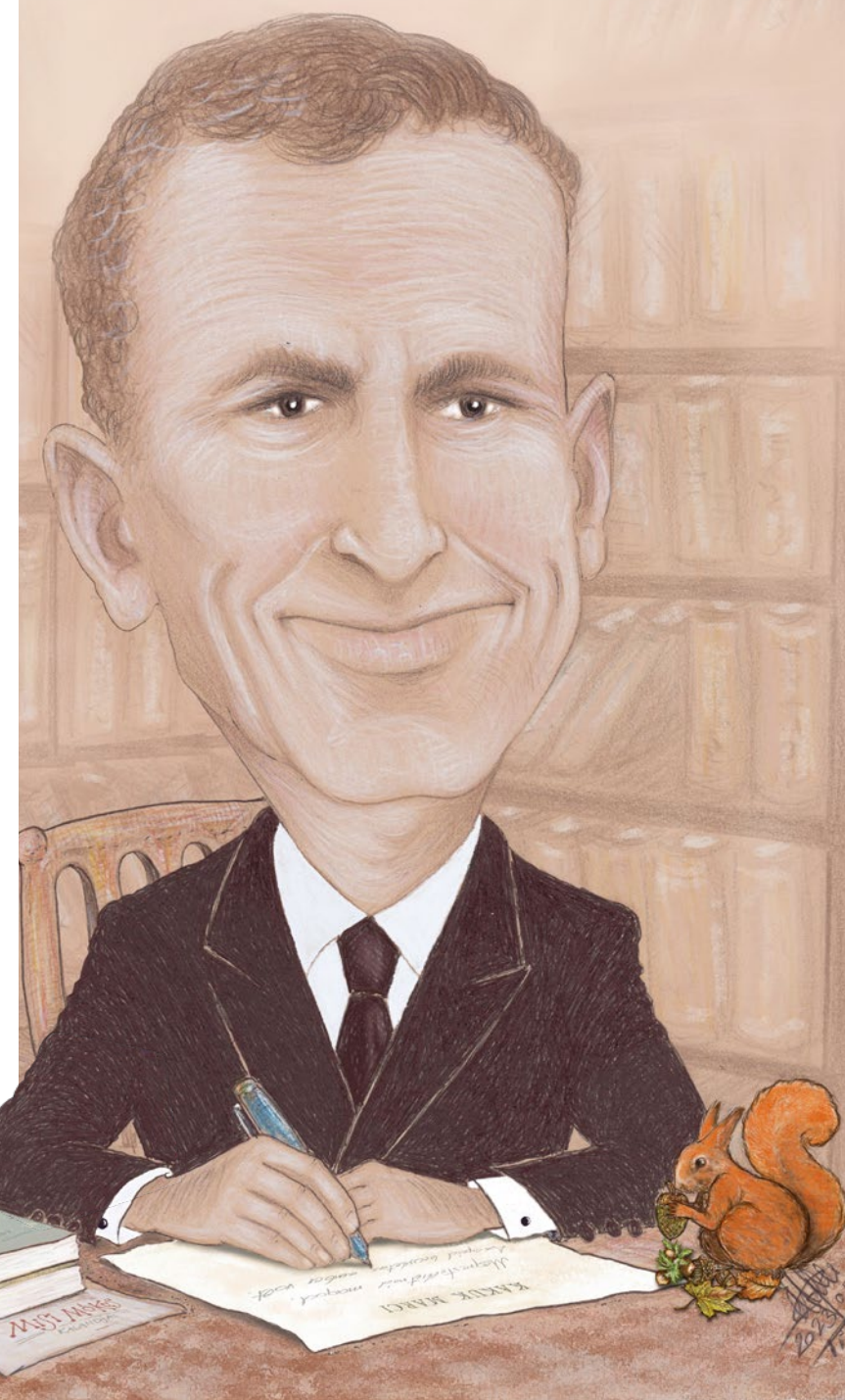
Feleségével a harmincas években költöztek be a Naphegy szomszédságában megbúvó Avar utcába, egészen pontosan a 9. szám alá, egy

☞ A Baumgarten-díj kiosztása: Tersánszky, Révész Béla, Salgó Ernő, Illyés Gyula, Bartucz Lajos (1931)

TERSÁNSZKY JÓZSI JENŐ

A Nyugat 1922-ben választotta főmunkatárssá, Utána jelent meg a *Kakuk Marci ifjúsága*, a ciklikus szerkezetű *Kakuk Marci* című regénynek az első darabja, melyet számos további kaland követett. A társadalom keretein kívül élő különc történetén Tersánszky két évtizeden át dolgozott. Élete során közel 90 műve jelent meg, regényeket, kisregényeket, színműveket, novellásköteteket, gyerekkönyveket és mesejátékokat egyaránt találunk közöttük. Neki köszönhetjük a többi között Misi mókus történetét, ugyanakkor olyan kisregénye is akadt (*A céda és a szűz*), amely olyan szabadosra sikeredett, hogy az írás szeméremért két hónap börtönbüntetésre ítélték. Noha rengeteget írt és sorra jelentek meg könyvei, folyamatosan anyagi gondokkal küzdött. Egész életében otthon érezte magát a füstös kiskocsmák bohém világában. Asztalánál mindenki helyet foglalhatott. Életművész volt, a szó legőszintébb értelmében. A harmincas évek elején még kis színházi társulatot is szervezett, a Képeskönyv Kabarét, ahol a szövegek mellett a díszletért is ő felelt, sőt még zenészként is fellépett.

Gaál Tibor grafikusművész, Magyar Arany Érdemkereszttel kitüntetett portrékarikaturista. Évek óta dolgozik *Nagy magyarok* című portrészorozatán, melynek darabjai történelmünk máig ható alakjait idézik meg. Rendszeres rovattal jelentkezik magazinunkban.

A KIRÁLYNÉ TITKAINAK ŐRZŐJE

Hogyan lesz egy kecskeméti, kismemesi származású lányból udvari felolvasó? Miként válik egy társalkodónő a királyné legodaadóbb szövetségesevé? Sokkal több volt ez, mint szolgálat: egy harmincnégy éven átívelő barátság kötötte össze Sisit Ferenczy Idával.

„**H**át azt is ritkán érte meg kismemesi családból származott magyar hölgy, mint amit elért Ferenczy Ida, akiről a régi Magyarországon valaha csaknem annyit beszélgettek, mint felséges barátnéjáról, Erzsébet királynéről, aki már életében félig-meddig legendává nemesült azokban a kis magyar házakban, de a palotákban is, ahol hűséges hallgatói vannak a mesemondásoknak” – kezdi a királyné bizalmasáról szóló portréját Krúdy Gyula *A XIX. század vizitkártyái* című könyvében.

Ferenczy Ida alig egy évvel volt fiatalabb Erzsébet királynénál: Sisi Münchenben született, 1837 karácsonyán, a kis Ida pedig 1839 tavaszán látta meg a napvilágot Kecskeméten. A régi kismemesi családból származó lányt sokkal több választotta el Sisi köreitől, mint a két város közt húzó-dó, valamivel több mint 700 kilométeres távolság – a sors azonban mégis úgy hozta, hogy nem csupán felolvasója, de barátja és bizalmasa is lett a királynénak.

Közös történetük a magyar nyelv-tannal kezdődött. Erzsébet 1863-ban fogott neki nagy lendülettel a nyelv-tanulásnak. Elszántságában a visszaemlékezések szerint az is közrejátszott, hogy Zsófia hercegné szony – miután a fiatal császárné a cseh nyelv kifogott – nem tartotta őt képesnek arra, hogy megtanuljon magyarul. Sisi mindent megtett, hogy bizonyítsa az ellenkezőjét. Amellett, hogy nyelvórákat kezdett

FERENCZY IDA ALIG EGY ÉVVEL VOLT FIATALABB ERZSÉBET KIRÁLYNÉNÁL, 1839 TAVASZÁN SZÜLETETT KECSKEMÉTEN, RÉGI KISMEMESI CSALÁDBAN.

Erzsébet osztrák császárné, magyar királyné társalkodónője és barátja, Ferenczy Ida lakásán, 1891-ben

Ferenczy Idának. Egy részük cenzúrázott: az érzékenyek ítélt részleteket ugyanis kivágta vagy olvashatatlaná tette. Az archívum közel negyven, közvetlenül Sisitől származó levelet tartalmaz.

Ida egész életét Erzsébetnek szentelte, a legnehezebb időszakokban is kitartott mellette, soha nem ment férjhez, nem alapított saját családot. 1898-ban Sisi váratlan és tragikus halálával nem csupán megszokott élete vált egyik pillanatról a másikra semmivé, de legközelebbi barátnőjét is elveszítette. Az udvart el kellett hagynia, ám ő nem költözött vissza Kecskemétre. Bécsben maradt, és mindent megtett azért, hogy életben tartsa a királyné emlékét, szalonja nyitva állt Sisi egykori barátai előtt. Nagy szerepe volt abban, hogy 1908-ban a Királyi Palotában megnyílt az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum, Ferenc József ugyanis rá bízta a múzeum tárgyi anyagá-

venni Homoky Imre apáttól, magyar nyelvű lapokat rendelt Bécsbe, és egy magyar társalkodónőt is kért maga mellé. A bécsi udvar össze is állított számára egy listát hat, a feladatra alkalmasnak ítélt fiatal magyar arisztokrata hölgy nevével. Mire azonban a lista Sisi elé került, azon egy hetedik név, Ferenczy Idáé is szerepelt. Hogy ki írta fel a csillogó intelligenciájú, kismemesi származású lányt a listára, máig talány – többen is vannak, akik egyenesen Deák Ferencnek tulajdonítják a közbenjárást.

Erzsébet királyné választása a legkevésbé előkelő hölgyre, Idára esett, aki 1864-ben állt szolgálatba az udvarnál. A húszas éveik második felében járó fiatal nők között hamar barátság szövődött. Maga Sisi is így írt róla: „Ida nekem nem felolvasónőm, Ida nekem barátnőm!” Hogy valóban teljes bizalmába fogadta a kecskeméti lányt, mi sem mutatja jobban, mint hogy gyakran váltott levelet Ida közvetítésével Andrássy Gyula gróffal és Deák Ferencsel. Ragaszkodott ahhoz is, hogy akár Bécsben, akár a budai Várban vagy Gödöllőn tartózkodjanak is, szobáik mindig egymás mellett legyenek. Ferenczy Idának – aki nap mint nap ott volt a királyné

mellett – nagy szerepe volt abban, hogy Sisi minél jobban megismerje, s ezáltal megszeresse a magyarokat, társalkodónőjeként sokat mesélt neki a magyar történelemről, irodalomról és gasztronómiáról. Halála után unokaöccse, Farkas László örökölte meg több mint 1500 darabos levélgyűjteményét, mely levelek többségét a királyi család és az udvartartás tagjai, valamint a kor neves politikusai és arisztokratái címezték

Származása miatt hatalmas távolság választotta el Sisi köreitől, a sors mégis úgy hozta, hogy barátja és bizalmasa is lett a királynénak.

Benczúr Gyula: Erzsébet királyné arcképe, Magyar Nemzeti Múzeum

nak összeállítását. Az egyik teremben a királyné egykori dolgozószobájának berendezése, a másikban pedig Sisi kedves tárgyai és emlékei kaptak helyet, a gyűjtemény azonban a második világháborúban szinte teljesen megsemmisült.

Ferenczy Ida közel ugyanannyi évvel élte túl királynéját, mint amennyit mellette töltött: nyolcvankilenc évesen hunyt el Bécsben 1928 nyarán. A kecskeméti Szentháromság temetőben helyezték örök nyugalomra a Ferenczy család sírboltjában. Végrendeletében ezer aranykoronát hagyott a város szegényeire. ✂

A királynét kora legszebb asszonyaként tartja számon az utókor, de ő volt korának legtöbbet ábrázolt nőalakja is

A SZÍVHEZ SZÓLÓ ÉPÍTÉS

A jó sláger: építmény. Bizonyára így gondolta ezt a nagy tehetségű Zerkovitz Béla is, hiszen egyszerre űzte a két műfajt, építész és slágerszerző volt egy személyben, aki az egykori Királyi Palotában nem kisebb tekintély, mint Hauszmann Alajos keze alatt munkálkodott. Irigylésre méltó, színes, izgalmas élete szinte maga is egy sláger – mai napig álló masszív épület.

Fortepan/Bajár Sándor

Az 1881. július 11-én Szegeden született Zerkovitz Béla élete véletlenek összjátéka, vagy ahogy mondani szokás: a jó csillagálás hozadéka. Tanár és iskolaigazgató édesanyja énekelni a zeneszerző és hegedűművész Goldmark Károlytól tanult, rajongásig imádta a muzsikát, és ezt a gyerekeire is átragasztotta. A Zerkovitz családban – kis túlzással – éjjel-nappal zene szólt. Hat testvéréhez hasonlóan a gyerek Zerkovitz Béla sem maradhatott ki a komolyzenei nevelésből. Tízévesen hegedülni tanult, bár nem sok sikerrel. Még ötlet szintjén sem merült fel benne, hogy valamikor komponista váljék belőle. A sors különös játéka, hogy tanulmányait a Hauszmann Alajos tervezte Markó utcai főreáliskolában (mai nevén: Xantus János Két Tanítási Nyelvű Gimnázium) fejezte be. Építésmérnöki oklevelét a Királyi József Műegyetemen vehette át. Aszisztensként szegődött a Széchenyi fürdőt tervező Czigler Győző mellé. Pályája építészként szépen ívelt felfelé. Az új műegyetemi főépület építései már Hauszmann irodájában dolgozott, és jócskán kivette részét a nagyszabású projektből. A nap egyik részében mint építész tevékenykedett, a másikon a hangjegyek fölött görnyedt, de álmában sem gondolta

Fortepan/Bauer Sándor

Erzsébet körút 31., 1929-ben. Royal Orfeum (később a helyén épült a Madách Színház épülete). Fortepan/Kovács Györgyi

„Ő HISZ, VÉRESEN ÉS SZENTÜL, ABBAN A HOLDFÉNYBEN, MELY DALAIBAN REZEG.” (KOSZTOLÁNYI DEZSŐ)

volna, hogy nótáiból slágerek lesznek. Első, *Integrál Böske* című dala először egy összejövetelel hangzott el. „Az életem a matematikáé, / az analízist szörnyen szeretem, / rajongok, ah, a geometriáé, / Integrál Böske a nevem.”

Nem sokkal később személyesen Baumann Károlynak, a Fővárosi Orfeum népszerű énekesének mutatta meg első dalát, a találkozó eredménye magáért beszél. Baumann a dalt műsorára tűzte. „Lucskos novemberi este volt, és én szívszorongva lettem a Fővárosi Orfeum kiskapujában Baumann Károly megérkezését. Nagy bátortalanul bemutatkoztam neki, és bemutattam első szerzeményemet” – emlékezett vissza a jeles, életét megváltoztató találkozóra. Innentől megállíthatatlan, sikert sikerre halmoz, slágereitől hangos a város, a közönség rajong érte.

„Komoly hitem, hogy az ilyen arányú népszerűség megvizsgálá-

sa emberi és művészi szempontból egyaránt érdekes. Vajon minek tulajdonítja maga Zerkovitz? Kicsit gondolkodik, majd azt mondja, hogy az őszinteségének, a melódiák tudniillik a szívben keletkeznek, és a szívhez szólnak, a dalok is, a szövegek is innen indulnak, és oda tartanak. Úgy vélem, ezzel fején találta a szöveget. Ő hisz, véreSEN és szentül, abban a holdfényben, mely dalaiban rezeg, a szőke fiúban, a sápadt poétában, a tükrös kávéházban, az őszben, mely az elmúlást és a szerelem oly bánatos tovaillanását jelképezi, és épp ezért a tömegnek mintegy jelszavakból és hangokból is vázat tud adni, hogy a pesti orfeumban, vagy valahol messze, az elátkozott vidéken megtölthesse a maga komoly és mély, fájó írásaival.” Írta a Logodi utca és az Üllői úti fák költője, Kosztolányi Dezső 1918-ban.

A precizitás és száraz logika közt születő építészet nem a romantika, az érzelmek megtűrdője. A művészet és a sors teljesen más logikát követ. Bíró Ilonka egy nap meghallotta a *Hulló falevél* című Zerkovitz-slágert,

◀ A közkedvelt kuplé- és sanzonszerző melódiáit a kor nagyjai énekeltek, például Rátonyi Róbert

A ZENESZERZŐNEK KÜLÖNLEGES BARÁTAI VOLTAK, PÉLDÁUL JOSEPHINE BAKER ÉNEKESNŐ, A VILÁGHÍRŰ SZTÁR, AKI TÖBBSZÖR IS JÁRT MAGYARORSZÁGON.

és ahogy az a legromantikusabb regényekben és a nagybetűs sors forogatókönyvében történni szokott, azonnal beleszeretett. Az anekdota szerint a Royal Orfeumban (mai nevén a Madách Színházban) hallotta meg a híres slágert, és rögtön azzal a merész kijelentéssel lepte meg környezetét, hogy hozzá akar menni a slágergyároshoz. Bíró Ilonka erőfeszítése, szerencséje, a jó sorshoz fordulása meghozta a kívánt eredményt: összeházasodtak, és a szemtanúk, a közvetlen környezet egyértelműen állítja, kapcsolatukat nem árnyékolta viszály vagy féltékenység, a dalokban bohém Zerkovitz a családi életet szentül tisztelte, jó férj és jó apa volt.

A magyar kuplé megalkotójaként elkönnyvelt zeneszerző nivós baráti társaságot tudhatott magáénak,

*A dalszerző-
építész Hauszmann
Alajos keze alatt
is dolgozott a
palota épületének
megújítása idején.*

például Josephine Baker énekesnőt (a híres sztár többször járt Magyarországon) vagy az operáival világhírnévre szert tett Giacomo Puccinit – a két művész nemegyszer közösen nyaralt. Úgy hírlík, hogy a kényes ízlésű Puccini Zerkovitz munkásságáról elismerően nyilatkozott. Futótűzként

terjedő dalai mindenki szívét megdobogtatták. A korszak meghatározó művészei, színészek, énekesek adták elő a Zerkovitz-slágereket a közönség és a rajongók legnagyobb örömeire, Petress Zsuzsa, Zentay Anna, Bilicsi Tivadar, Ajtay Andor például. Slágerei száma szédületes, közel ezer dalt szerzett.

Zeneszerzői tehetsége különböző pozíciókhoz is juttatta. Egy időben ő volt a Royal Orfeum és a Városi Színház vezetője. Otthonosan mozgott az operettben és a filmzenében, tehetsége nem ismert határt. Bár munkássága a szórakoztatóipart elégítette ki, és népszerűsége könnyed, a leghétköznapiabb embert is megszólító dalainak volt köszönhető, egy-egy művében filozófiai mélységű mondatok és gondolatok jelennek meg.

Érdekesség, hogy a *Látta-e már Budapestet éjjel?* című dalát idézi Dálóky János 1940-ben forgatott rövidfilmje, a *Látta-e már Budapestet télen?* címe.

Az élet napfényes oldalát kereső és szerető, a sikerben fürdő slágergyáros 1948. október 24-én halt meg. Az íróként, konferansziéként, humoristaként ismert Kellér Dezső Zerkovitz temetésén fájó kijelentést tett: „Milyen különös játék a sorsnak... Hulló falevelek között temetjük el a Hulló falevél szerzőjét.”

Szerelmes, érzelmes és álomittas melódiái megörökítették a korszakot, amelyben születtek, sokszor jobban, mint néhány épület. Egy-egy műve, például a *Van a Bajza utca sarkán*, az *Éjjel az omnibusz tetjén*, a *Lehoznám néked a csillagokat* című szerzemény csodálatos utazás, ligetekről, lengeségről, csókokról, szerelemről mesél. ✂

ÖRÖK ÉLETŰ PETŐFI

Július 21-én, este 8 órától a Várkert Bazár Öntőház udvarán különleges koncert várja a minőségi zene és Petőfi Sándor költészetének szerelmeseit. Ferenczi György, az 1ső Pesti Rackák és a Mao (Modern Art Orchestra) az idén kétszáz éve született nagy költő, Petőfi Sándor megzenésített verseit szólaltatják meg.

A számos verset megzenésítő, a versek népszerűsítésében élen járó Ferenczi György és zenekara az ország egyik leginnovatívabb big bandje. Az 1ső Pesti Rackák és a Modern Art Orchestra fellépésén Petőfi költészete új megvilágításba kerül. Ferenczi György nem először foglalkozik Petőfivel: 2006-ban jelent meg a Hangzó Helikon-sorozatban Petőfi-lemeze Jutasi Tamás és a Rackajam részvételével.

Arra a kérdésünkre, milyen koncertre készülnek, Ferenczi György elmondta, hogy a lehető legtermészetesebb módon igyekeznek majd muzsikálni. „Ez egy nagyon nagy, tizenhárom fűvóst magában foglaló hangszerelés, a nagyzenekari hangzás valami lélegzetelállító” – mondta lelkesen. „Petőfit mindig úgy énekelek, hogy megpróbálom a beszélt nyelvhez legközelebb vinni, figurázás, manírozás nélkül, általában véve az ő költészetében akkora erő van, hogy ezekre nincs semmi szükség” – magyarázta. Hogy mi ragadta magával Petőfiben? Véleménye szerint

☛ **Ferenczi György és az 1ső Pesti Rackák**

amennyiben ma, ebben a korban élne Petőfi, most is úgy tevékenykedne, mint a 19. században. Lenne vele baj, fogalmazott félig viccesen Ferenczi György, ismét utalva a köztudatban a szabadság és szerelem megszállottjaként ismert Petőfi öntörvényűségére.

Az eredetileg a Hagyományok Házában rögzített, a Médiaklikken elérhető 2006-os Petőfi-anyagot az MTVA kétszer is műsorára tűzte. A várkert bazáros fellépés különlegessége pedig az, hogy ez lesz az első nyilvános szereplésük a zenészeknek ezzel az összeállítással.

A pályafutása alatt számtalan kiváló együttessel, zenésszel együtt dolgozó Ferenczi György zenei képzettsége, tehetsége és nyitottsága garancia rá, hogy a közönség sokáig emlékezni fog a koncertre. ✂

PROGRAMOK A VÁRKERT BAZÁRBAN

- 06. 21.** Várkert Irodalom – A tenger titkai
- 06. 22.** YBL POP – Co Lee & Kolibri
- 06. 28.** VárKERT Mozi – Friss Hús Best of 2023
- 06. 30.** Shine On! The Best of Pink Floyd
- 07. 06.** YBL POP – Raklap & Zækar
- 07. 08.** Belau – Hien – Maluridé
- 07. 12.** VárKERT Mozi – Veszélyes lehet a fagy!
- 07. 20.** Electric Lounge – Meo Culpa x Zahár Fanni
- 07. 21.** Petőfi koncert – Ferenczi György, 1ső Pesti Rackák, MAO
- 07. 26.** VárKERT Mozi – Larry
- 08. 03.** YBL POP – Kristoaf & ajsa luna
- 08. 05.** Mörk
- 08. 09.** VárKERT Mozi – Kojot négy lelke
- 08. 13.** Tánc a kertben – Feledi Project: Don Quijote
- 08. 23.** VárKERT Mozi – MOME Anim válogatás
- 08. 24.** Boggie: Ez vagyok én
- 08. 25.** Electric Lounge – Zságer Balázs
- 09. 04.** YBL POP – Orlando x Dom Beats & Slapstick?
- 09. 10.** Tánc a kertben – Bozsik Yvette Társulat: Lakodalom

NÖVÉNYRAJONGÓ NÁDOR A BUDAI VÁRBAN

József nádor nagyapja, Lotaringiai Ferenc császár, Mária Terézia férje 1737-ben a Franciaországhoz csatolt családi birtokai helyett az európai nagyhatalmak egyetértésével (a spanyol koronáról való lemondásért cserébe) kompenzációként kapta meg Toscana nagyhercegségét az utolsó Medici nagyherceg halála után. Mivel német-római császár volt, udvartartását sosem rendezte be ott. Második, felnőttkort megélt fia, Lipót főherceg pedig 1765-ben, házasságkötését követően költözött Firenzébe, ahol összes gyermeke, köztük Habsburg-Lotaringiai József Antal főherceg, a későbbi József nádor is a Pitti-palotában született. Hudák Katalin és Vincze Attila okleveles tájépítészek írása.

József nádor gyermekkorát Firenzében és az egykori Medici-birtokon töltötte. Természetszemléletére nemcsak a kiemelkedő kerttörténeti múlttal rendelkező Medici-kertek, hanem a toszkán táj is nagy hatással volt. Fiatal éveinek meghatározó helyszíne volt a Boboli-kert Firenzében, Pisa, ahol két telet is töltött, és a vidéki Medici nagyhercegi nyaralóhelyek. Korai tájélményei olyannyira mérvadóan bizonyultak, hogy későbbi tanulmányai során a botanika felé fordult, és a főhercegek számára kötelezően elsajátítandó mesterségek közül a kertészetet választotta. Ugyanis Johann Bernhard Basedow 18. századi pedagógus tanításának hatására a főhercegeknek egy-egy mesterséget is ki kellett tanulniuk.

József nádor 1790-ig, II. József császár haláláig élt a Pitti-palotában, amikor is apja, II. Lipót megörökölte bátyja után a császári trónt. 1796-tól haláláig pedig Magyarország nádori címét viselte. Több mint fél évszázados nádorsága alatt elévülhetetlen érdemeket szerzett az ország fejlesztésében és szépítésében, valamint lelkes támogatója volt a kert-

✂ **A Boboli-kert nevű park Firenzében, a Pitti-palota mögött terül el, és felnyúl a nevét adó Boboli-dombra is**

kultúra felvirágoztatásának is. Budapesten nevéhez köthető a Gellért-hegyi csillagvizsgáló, a Vakok Intézete, a Ludovika Akadémia, a lágymányosi

József nádor egzotikus növények iránti kiemelt érdeklődése itáliai neveltetésének köszönhető.

Nádor-kert megépítése, a budai Királyi Palota kertje és sok más között a Városliget első platánfáinak telepítése is.

József nádor fejlesztései a budai várkertben pontosan nyomon követhetők, ugyanis számos helyszínrajz és látkép mutatja a tevékenységét. 1826-ban összeírt növényjegyzéke tartalmazza azt a közel 2500 növényfajt és növényfajtát, melyeket a várkertben és a meleg-, illetve hidegházakban ültetett. Itáliai neveltetésének öröksége lehetett az egzotikus növények iránti kiemelt érdeklődése. A 15. századi Firenzében, a Medici-kertekben az olajfák és szőlők

✂ **1776-ban született Firenzében, a későbbi II. Lipót császár és Mária Ludovika spanyol infánsnő kilencedik gyermekeként**

getein, Dél-Afrikán, a Közel-Keleten, Ázsián keresztül egészen Ausztráliáig. A listából a teljesség igénye nélkül válogatott különböző származási helyű növények: krétai juhar (*Acer creticum*) – Kréta; *Aegiphila martinicensis* f. *barbadensis* – Karib-szigetek; madeirai kígyószisz (*Echium candicans*) – Madeira; *Ehretia tinifolia* – Mexikó; kúszó hortenzia (*Hydrangea barbara*) – Észak-Amerika; papirusz-sás (*Cyperus papyrus*) – Afrika; császárkorona (*Frittilaria imperialis* f. *rubens*) – Közel-Kelet; komlólevél (*Acacia dodonaeifolia*) vagy a *Melaleuca tea* fajok – Ausztrália; afrikai szerelemvirág (*Agapanthus umbellatus*) – Dél-Afrika. A növénykülönlegességek mellett megtalálhatók a hazai flórában megjelenő növények is. A mintegy 160-féle honos növény között sok lágyszárú, mezei vagy erdei évelő virág akad, mint például a vasvirág (*Xeranthum annuum*), kereklevelű kapotnyak (*Asarum europaeum*), foltos kontyvirág (*Arum maculatum*), kereklevelű és baracklevelű harangvirág (*Campanula rotundifolia* és *persicifolia*), és mára természetvédelmi oltalom alatt állók is, mint például a réti iszalag (*Clematis integrifolia*), a

közét már ananászokkal és eperfával ültették be. Később a Közel-Keletről és az Újvilágból származó növényekkel egyre csak duzzadt a kertekbe betelepített fajok száma. A kora 16. században a gazdag itáliai patrónusok, mint a Mediciek is, már elképesztően gazdag növénygyűjteményeket birtokoltak. Újabb és újabb egzotikus növényeket ültettek, megteremtve ezzel azt a miliőt, melyben később a nádor gyermekei töltötte. A budai növénylistát tanulmányozva látható, hogy a világ minden tájáról érkeztek növények: Észak-Amerikától kezdve Latin-Amerikán, a Karib-térség szi-

A BOBOLI-KERT 1826-BAN ÖSSZEÍRT JEGYZÉKE SZERINT KÖZEL 2500 NÖVÉNYFAJT ÉS -FAJTÁT TARTALMAZ.

kőrisslevelű nagyzezerjófű (*Dictamnus albus*), vagy a rozsdás gyűszűvirág (*Digitalis ferruginea*). József nádor a lágyszárúakon túl hagymás növényeket és cserepes virágokat is nevelt. Muskátligyűjteménye megdöbbentő hosszúságú lajstromban sorakozik, összesen 186 fajtát sorol fel. Egy-egy növényből előszeretettel gyűjtött be különböző variánsokat, a lista tanúsága szerint különleges szépségű lehetett a kertben a 32-féle bazsarózsa és a 20-féle kamélia. Habár a feljegyzésben csupán 23-féle rózsza szerepel, más korabeli forrás ennél jóval többet jelöl meg.

Ebből az időszakból a kertnek több részletes leírása is fennmaradt. Ezek közül Schams Ferenc csehországi származású szőlész 1822-ben kiadott, a korabeli Budát ismertető munkája a nádori kertek történetének értékes forrása. Schams állítása szerint „a kert legeredetibb érdekessége az a minden kertrészben elosztott háromszázféle rózsza, amelyeket a főherceg-nádor különleges érdeklődéssel gyűjtetett össze az országból és külföldről.” A szerző a kert szerkezetének taglalása mellett a növényzet jellemzésére is kitér, a déli kert angolparkjának leírásában felhívja a figyelmet a virágzó és lombos sövényekre, dombocskák között kanyargó utakra, a pompás tavaszi virágok tarka gyűjteményére, a vadgesztenye-fasorra és az egzotikus fákra is. A növénykülönlegességek között megemlíti a keleti ostorfát (*Celtis australis*), a japánakacót (*Sophora japonica*), a páfrányfenyőt (*Salisburia adiantifolia*, syn. *Ginkgo biloba*) és a vérbükköt (*Fagus purpurea*). A rondella kertjéről is pontos képet kaphatunk, raszterben ültetett gyümölcsfák alatt sokféle virág illatozott (jácint-kankalin-tulipán-szegfű mező) és feljebb egy meleg- és hidegház is csatlakozott a rondellához.

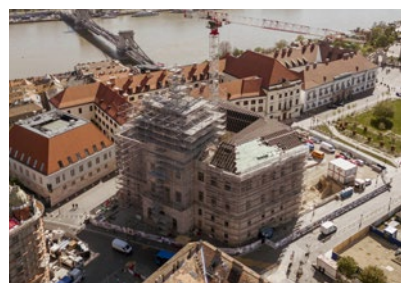
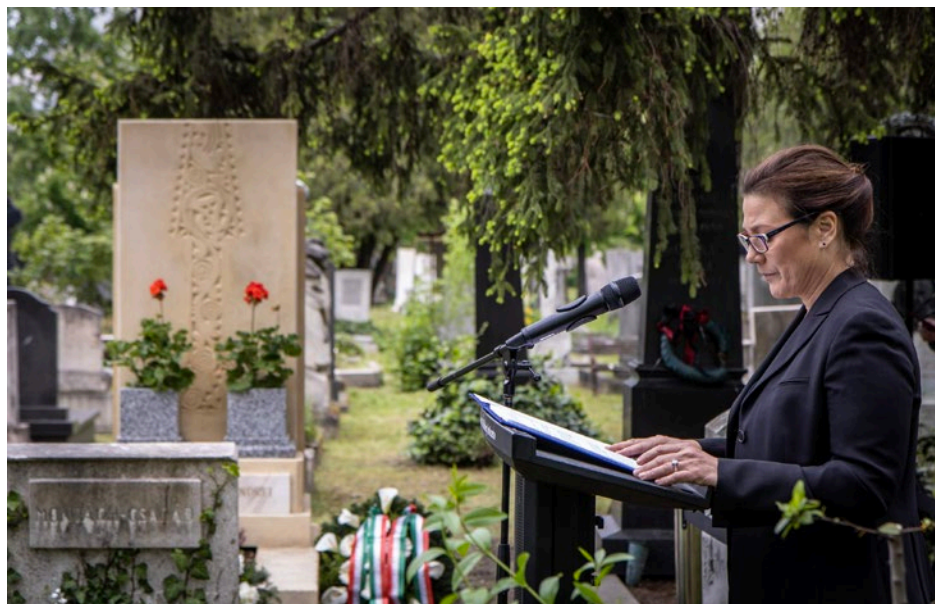
József nádor 1847. január 13-án Budán bekövetkező haláláig fejlesztette a budai várkertet, munkásságának a lehető legteljesebb növénygyűjtemény-helyreállítás állítható méltó emléket. ✂

SZÁZTÍZ ÉVE HUNYT EL KALLINA MÓR

A legendás építész halálának évfordulója alkalmából megújult síremlékénél, a Fiumei Úti Sírkertben rendezett megemlékezést a Nemzeti Örökség Intézete. A budai Vár több épületét és számos budapesti palotát tervező mester 1913-ban hunyt el.

A megemlékezésen Sikota Krisztina turisztikai, kulturális és kommunikációs vezérigazgató-helyettes képviselte a Várkapitányságot. Beszédében kiemelte, hogy Kallina Mórnak, a Honvéd Főparancsnokság építészének nagyszerű alkotásai közül az elmúlt években több is megújult: 2018-ban megtörtént a Budai Vigadó teljes körű rekonstrukciója, az átfogó műemléki felújításon átett Rumbach Sebestyén utcai zsinagógát pedig 2021 nyarán adták át. Kallina Mór ránk hagyott épített örökségének megújítása a Nemzeti Hauszmann Programnak köszönhetően újabb fontos állomáshoz érkezett: a volt Honvéd Főparancs-

✂ **Kallina Mór a budai Várban alkotta legjelentősebb munkáit**

nokság épülete mára visszanyerte eredeti alakját. Visszaépült a hiányzó két emeleti szint, és tavaly év végén helyére került a díszes kupolaszerkezet is. „Hisszük, hogy az épület rekonstrukciójával, ahogy a síremlék újjáépítői, a magunk módján mi is méltó és immár örök emléket állíthatunk Kallina Mór alakjának” – mondta Sikota Krisztina. Az

újjászülető épület a Budavári Palotanegyed látogatóközpontjaként, kulturális és turisztikai kapujaként működik majd.

Az évfordulás megemlékezésre megújult síremléket Kallina Mór veje, Árkay Aladár alkotta, a sírkövön pedig az a magyaros-szecsessziós stílus fedezhető fel, amely Kallina építészetre is jellemző volt.

✂ **Sikota Krisztina, a Várkapitányság turisztikai, kulturális és kommunikációs vezérigazgató-helyettese emlékezett meg a legendás építésről**

Móczár Gábor, a Nemzeti Örökség Intézete főigazgatója arra mutatott rá, hogy azért is fontos a mostani évforduló, mert Kallina Mór a huszonegy nemzeti emlékhely közül az egyik legfontosabb helyszínen, a budai Várban alkotott jelentős épületeket.

Kallina Mór (1844–1913) Morvaországban született, Prágában és Bécsben tanult, majd Otto Wagner bécsi irodájában kezdett dolgozni. Budapestre a Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga építése kapcsán érkezett, később letelepedett hazánkban, és részt vett a rohamosan fejlődő város arculatának kialakításában. ✂

ÚJRA BALATONI HANGULAT A VÁRKERT BAZÁRBAN

100 év szezon – Építészeti emlékeink a Balaton-parton címmel nyílt fotókiállítás június elején a Várkert Bazár Glorietthez vezető rámpáján. A szeptember közepéig látható szabadtéri tárlat egy csaknem százéves időszakot mutat be a Balaton és környéke kultúrtörténetéből.

A 100 év szezon – Építészeti emlékeink a Balaton-parton című szabadtéri kiállítást Sikota Krisztina, a Várkapitányság vezérigazgató-helyettese és Can Togay János, a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa művészeti és kreatív főtanácsadója nyitotta meg.

Sikota Krisztina felidézte, hogy a Várkapitányság minden évben igyekszik „egy csepp balatoni életérzést” elhozni a fővárosba, így a tavalyi Balaton retrospektív kiállítás után most ikonikus balatoni épületeket láthat tablók a közönség.

A Balaton-part több mint száz évre visszanyúló történelme során számos építészeti remekmű született, amelyek a kor stílusjegyeit és a régió sajátosságait tükrözik. A fürdőtelepek fejlődése a déli vasút kiépítésének hatására indult el a 19. század utolsó évtizedeiben. Ekkor már elkezdett kibontakozni a

társégs karakteres építészete is, jelentős szállók és klubházak épültek a tóparton. A trianoni döntést követően, azáltal, hogy Magyarország elveszítette az erdélyi, felvidéki, adriai fürdőhelyeit, új lendületet kapott a Balaton-part. A világháború után megnőtt a tópart iránti érdeklődés, ami a turisztikai fejlesztések és a kulturális élet gyors fejlődését eredményezte. A tóparti települések fejlesztésében aktívan részt vettek az önszerveződő helyi fürdőegyesületek, ekkor jött létre a Balatoni Intéző Bizottság, és az építészek is ekkor kezdték el megfogalmazni a régió egészét érintő építészeti irányelveket. Ezt a fejlődést a második világháború szakította meg, majd csak 1956 után, a forradalmat követően indult újra a tópart fejlesztése. A tablók bemutatott üdülőhelyi épületek különböző korszakokat, eltérő társadalmi és építészeti felfogásokat mutatnak be.

A kiállítás célja, hogy felhívja a figyelmet a régió építészeti örökségére és annak fontosságára a kulturális és turisztikai élet szempontjából.

Az installációk egyik oldala a jellegzetes balatoni épületek karakterét, jelenkori arcát és mai funkcióját mutatja be a Várkapitányság fotográfusa, Kárász Karolina fotóin. A tablók másik oldalán száz év szezon emlékei villannak fel a középontba állított építészeti örökségünk archív fotóin és életképeken keresztül.

A 100 év szezon – Építészeti emlékeink a Balaton-parton című szabadtéri kiállítás június 7-től szeptember közepéig várja a látogatókat a Várkert Bazár Glorietthez vezető rámpáján.

A kiállítás része a Várkert Bazár nyári programsorozatának. A Múzeumok Éjszakáján, június 24-én a 100 év szezon kiállításához kapcsolódik a *Tervezd meg és építsd meg!* című építészeti workshop gyerekeknek, ahol a Balaton-parti épületek által ihletett maketteket készíthetnek. ✂

MEDITERRÁN KINCSEK A VÁRBAN

Különleges vendége volt a Budavári Palotanegyednek. Mezős Balázs, a Várkapitányság kertészeti irodavezetőjének kíséretében Medve Zsolt, a Fügés ember elnevezésű blog szerzője kereste fel a budai Vár nagy múltú fügefáit és a nemrég megnyitott mediterrán mikroklímával rendelkező Török kert izgalmas gyümölcsseit.

A Csikós udvar délnyugati oldalán található a Budavári Palotanegyed egyik legizgalmasabb része, a Nemzeti Hauszmann Program részeként kialakított Török kert, amely rózsákkal, vadszőlővel, birsalmafákkal várja a városi zajt édenkerti idillre cserélni kívánó látogatókat. Ebben a kertben négy fügebokor található, ezeket mind a Török

kert részére szerezték be, életkoruk alig néhány év.

A közelmúltban látogatott el a Budavári Palotanegyedbe Medve Zsolt, akit a legtöbben „a fügés ember”-ként emlegetnek, hiszen ő a *Fügés ember* blog szerzője. A Pest vármegyei Farnoson feleségével és három gyermekével élő Medve Zsolt 2022-ben vásárolt földjén

azzal a nemes feladattal próbálkozik, hogy az ország legnagyobb fügefajta-gyűjteményét alakítsa ki. Folyamatosan növekvő állományában az itthoni viszonylatok között a házikertekben legbiztonságosabban és legjobban termesztendő, legfinomabb és minőség szempontjából páratlan termést adó fügék megtalálása a célja.

➡ A „fügés embert” (balra) Mezős Balázs, a Várkapitányság kertészeti irodavezetője kalauzolta a Várban

A Budai Várban tett „fügekörútján” azzal a nem kis meglepetéssel örvendeztették meg a vendéget, hogy a vári kertekből vihetett magával haza szaporítóágot, ezzel az egyedülálló gyűjtemény számos becses darabbal, a budai Várban élő egyedek mintájával bővíthetett. Medve Zsolt olyan helyekre is betekintést nyerhetett, amelyek csak szervezett körülmények között látogathatók. A fügés embert Mezős Balázs, a Várkapitányság kertészeti irodavezetője kalauzolta, és látta el hasznos információkkal a növényekről.

MÁTYÁS KIRÁLY FÜGÉI

Hogyan kerülhetett a Magyar Királyság területére, pontosabban a budai Vár kertjeibe az eredetileg a

A NEMZETI HAUSZMANN PROGRAM RÉSZEKÉNT KIALAKÍTOTT TÖRÖK KERT A VÁRBAN EGZOTIKUS, IDILLI MENEDÉK.

Mediterráneumból származó növény?

A hazánkban meghonosodott fügék nagy valószínűséggel Hunyadi Mátyás uralkodása idején kerültek az országba, felesége, Beatrix révén, Itáliából. Az uralkodó maga is kedvelte ezt az édes, zamatos gyümölcsöt, így helytálló lehet a feltételezés, hogy a királyi kertek gyümölcsfái között füge is termett. Egyes kutatások szerint a törököknek köszönhető, hogy elterjedt nálunk a füge.

A Táncsics Mihály utca 9. szám alatt, a Lőportár tövében élő, százévesnél idősebbre saccolt fügekről az a hír járja, hogy csodálatos módon bőven teremnek, előfordul, hogy egy év alatt háromszor szüretelnek róluk, a hőmérséklet-változást meglehetősen jól tűrik, embe-remlékezet óta nem jegyezték fel fagykárt. Ehhez magyarázatul szolgálhat a budai Vár kellemes mikroklímája, amely jó szolgálatot tesz az itt termő és magát jól érző japán-

➡ A budai Vár fügéinek pontos eredetéről nincsenek megbízható információk

akácnak, mandulafának és fekete eperfának is.

A másik igazán különleges fügefaja a Várnak a két korábbi tulajdonosának nevét is viselő De la Motte-Beer-palota udvarán található. A fa gyönyörű, látszik, hogy ebben a zárt térben nem nagyon szokott neki ártani a tél. Kora szinte biztosan több, mint 100 év, de akár 150 év körüli is lehet, hiszen 183 centiméter kerületűre nem egy-két évtized alatt vastagszik meg egy fügefafa törzse.

Akik kedvet kaptak, hogy tüzetesen megismerkedjenek a budai Vár elbűvölő, mesebeli kertjeivel, tartalmaz Budai Vársétákon vehetnek részt. A Várkapitányság feladatának tekintti, hogy az egykor gazdag növényvilágot szakértők bevonásával, körültekintően megújítsa, és a Várban található kertek jelenleg elhanyagolt, a világörökségi helyszínhez méltatlan állapotát megszüntesse. A zöld felületek újratervelésével, új kertek, parkok és sétányok kialakításával a magyar kertkultúra és kertépítészet évszázados hagyományait kívánják visszahozni a Várba, mindeki legnagyobb öröme. ✂

ÉLETRE KEL A RÉGI HOMLOKZAT

A Nemzeti Hauszmann Program keretében nemcsak a Budavári Palota és annak közvetlen környezete, hanem az egész Budavári Palotanegyed is megújul. Az egykori Vöröskereszt Egylet hányattatott sorsú Dísz téri székházépülete is újjászületik a korszak iránti hűség és a modern korszerűség szellemében.

dén tavasszal kezdődött az egykori Vöröskereszt-székház külső díszítőelemeinek zsűrizése. Ezekre az alkalmakra azért gyűlnek össze a szobrászok, tervezők, restaurátorok, hogy átbeszéljék, miken kell változtatni, mi legyen a közös munka következő lépése.

Csáky Gyula építész, az újjáépítés vezető tervezője arra hívja fel a figyelmet, hogy az egyik legfontosabb kérdés az volt: hogyan születhet újjá a régi, díszes homlokzat a mai kor elvárásainak is megfelelően? Ennek a két tőnek az összeegyeztetése komoly kihívás volt, de a tervező szerint sikerült teljesíteni.

SZOBRÁSZOK, TERVEZŐK, RESTAURÁTOROK DOLGOZNAK A REKONSTRUKCIÓVAL KAPCSOLATOS LEGFONTOSABB RÉSZLETEKEN.

A zsűrizésen a szakemberek fotókon, vázlatokon, plastikákon követik nyomon a kívánt formák alakulását. Egyfajta közös gondolkodás folyik az ornamentika kialakítása során, meséli Seres András, aki szerint nyugodtan nevezhető ez a tevékenység alkotásnak. Mint mondja, a díszítőelemek mind bonyolult, összetett organikus formák, amelyek nehezen írhatók le geometriájukban, illetve nem is érdemes őket csupán így megközelíteni, hiszen mind egyedi

művészeti alkotások, egyedi szobrászati munkák lesznek.

Az épület tetőablakának zárókövén Kulpinszky Renáta képzőművész és Halmi Árpád épületszobrász dolgozik. Az, hogy milyen formák díszítették egykor a homlokzatot, olykor nagyon nehezen látható a régi fekete-fehér

➔ A díszítőelemekről először rajzokat készítettek a szakemberek, utána pedig plasztilínból egy kicsinyített modellt

fényképeken. A tervezőket, szobrászokat szakmai tapasztalatukon kívül az adott kor vagy az egykori művész stílusának alapos ismerete segíti.

Sajnos az egykori Vöröskereszt-székházról nincsenek olyan jó minőségű felvételek, amelyek egyértelműsíthetnék azt, hogy milyen díszítőelemek szerepeltek az épületen. Fény-árnyék hatásokból, illetve a rendelkezésre álló fotók kis méretű képekéből kell meghatározni azt, hogy pontosan mi is volt ott a helyszínen annak idején. Halmi Árpád szerint nagyon izgalmas feladat ilyen munkában részt venni, mivel ténylegesen a semmiből kell megalkotni azt, ami régebben megvolt.

Az újjáépített Vöröskereszt-székház homlokzatát hatalmas címerpajzs díszíti majd.

Az épület homlokzatát díszítő hatalmas címerpajzsra Lovász Zoltán szobrászművész dolgozik bajnai műhelyében. A homlokzat egyik

legnagyobb díszítőeleméről először rajzokat készítettek, majd plasztilínból egy kicsinyített modellt. Csak ezek szakmai elfogadása után kezdődhetett meg nagy, valós méretben is a munka.

Az egykori Vöröskereszt-székház újjáépítése a tervek szerint halad. Jövőre megkezdődnek a belsőépítészeti munkák is, melyek közül kiemelkedő a díszbejárat és a díszterem kivitelezése. Ezzel párhuzamosan helyükre kerülnek a díszbádogos elemek, illetve elkezdődik a finombeton épületszobrászati elemek felhelyezése is.

Az egykori Vöröskereszt-székház 1902-ben készült el Hauszmann Alajos és Hüttl Dezső tervei alapján. A gyönyörű épület a második világháborúban találatot kapott, és bár megmenthető lett volna, 1946-ban mégis lebontották. Helye sok évtizedig városképi sebként tátongott a Budavári Palotanegyedben. Az épület most a Nemzeti Hauszmann Programnak köszönhetően születik újjá. ✂

➔ A budavári épület újjáépítése 2021-ben kezdődött, a ház rekonstrukciójával egy hetvenéves városképi seb gyógyul be

HÍREK A BUDAVÁRI PALOTANEGYEDBŐL

A Nemzeti Hauszmann Program célja a Budavári Palotanegyed megújítása. Megtiszteltetés számunkra, hogy olyan épületeket és tereket adhatunk vissza az embereknek, amelyek korábban nem csupán méltatlan állapotban voltak, de sokszor el is voltak zárva a látogatók elől.

Mindent megteszünk azért, hogy mindig időben felhívjuk a figyelmet az aktuális munkálatokra és az azokkal járó esetleges forgalmi változásokra. Reméljük, ez is elősegíti, hogy a jövőben is megtiszteljenek bennünket figyelmükkel, bizalmukkal.

LAKOSSÁGI FELHÍVÁS

A Budavári Palota hamarosan visszakapja századfordulós homlokzatát és tetődíszzeit, a belső tereinek egy része is korhűen születik újjá. A pontos újratervezést az eredeti elképzelések mellett a korabeli fényképek tudják a leginkább támogatni. A tervezőcsapat szakemberei folyamatosan gyűjtik a még fellelhető képi anyagokat a palota második világháborút megelőző és azt követő időszakából.

A tudományos igényű kutatás során eddig nem ismert képek is előkerültek, az is előfordult, hogy családi hagyatékából bukkant elő egy fontos részletet tartalmazó fotó. Remélve, hogy a legnagyobb gyűjtemények képanyaga mellett magán-személyeknél is lehetnek a tervezés szempontjából nélkülözhetetlen képek, várunk minden olyan eredeti vagy digitalizált fényképet, továbbá fotónegatívot, amely hasznos lehet a tervezőknek. Kérjük, olvassák el a Várkapitányság adatkezelési tájékoztatóját, valamint a fényképek felhasználási feltételeiről szóló szabályokat (<https://varkapitanysag.hu/adatkezelesi-tajekoztato>).

Amennyiben a fenti dokumentum tartalmát elfogadják, az alábbi e-mail-címre várjuk a képeket felajánlók jelentkezését: fotoadomanyok@varkapitanysag.hu

Együttműködésüket előre is köszönjük! A Budavári Palota megújítása közös ügyünk.

ÚJ NYITVATARTÁSSAL LÁTOGATHATÓ A LOVARDA

Április vége óta mindennap 13 és 16 óra között ingyenesen be lehet menni a Nemzeti Hauszmann Program keretében újjáépített Lovarda

épületébe. A Lovardába lépve mindenki megtekintheti a különleges, ácsolt díszmennyezetet, az egyedi „hauszmannzöld” üvegablakokat, a falak alsó részének egyedi lambrin faburkolatát, valamint a zenekari és királyi páholyokat is.

Ennél teljesebb élményt nyújt a Hauszmann paripai című sétánk, melyen az arra jegyet váltók bejárhatnak a Lovarda teljes területét, miközben szakértő sétavezetőink részletesen bemutatják az épület történetét és az újjáépítés kulisszatitkait is. Erről további részleteket itt olvashatnak: <https://budaivarsetak.hu/seta/hauszmann-paripai-27>

RÉGÉSZETI FELTÁRÁS ÉS BURKOLATI FELÚJÍTÁS KEZDŐDÖTT A BUDAVÁRI PALOTANEGYEDBEN

2022 októberében született döntés arról, hogy a Szent György tér rendezésének előkészítéséhez 2023. május 15-től a Várkapitányság megbízásából régészeti feltárásokat végeznek a szakemberek.

A feltárás csak a Szent György tér zöld felületeit érinti, így a látogatók továbbra is zavartalanul használhatják a Dísz tértől a Budavári Sikló felső állomásához és a Hunyadi udvarhoz vezető kijelölt gyalogosútvonalakat. A Várhegy ezen részén a második világháború óta nem volt hasonló mértékű feltárás, így a szakemberek az eddigi eredményekhez hasonlóan sok fontos leletre számítanak. A zavartalan régészeti munkavégzés érdekében a szabadon használható útvonalak mentén lehatárolták a területet. A régészeti feltárás várhatóan nyár végéig tart a Szent György téren.

Szintén május 15-én kezdődött a Palota út felújítása a Budapest Közút beruházásában. Megújul az útpálya burkolata, biztonságosabb, középvezetős gyalogosátkelőket alakítanak ki, valamint kerékpársávot létesítenek a Dózsa György tér és a Dísz tér között. Ezzel egy időben korszerűsítik a Palota út alatt

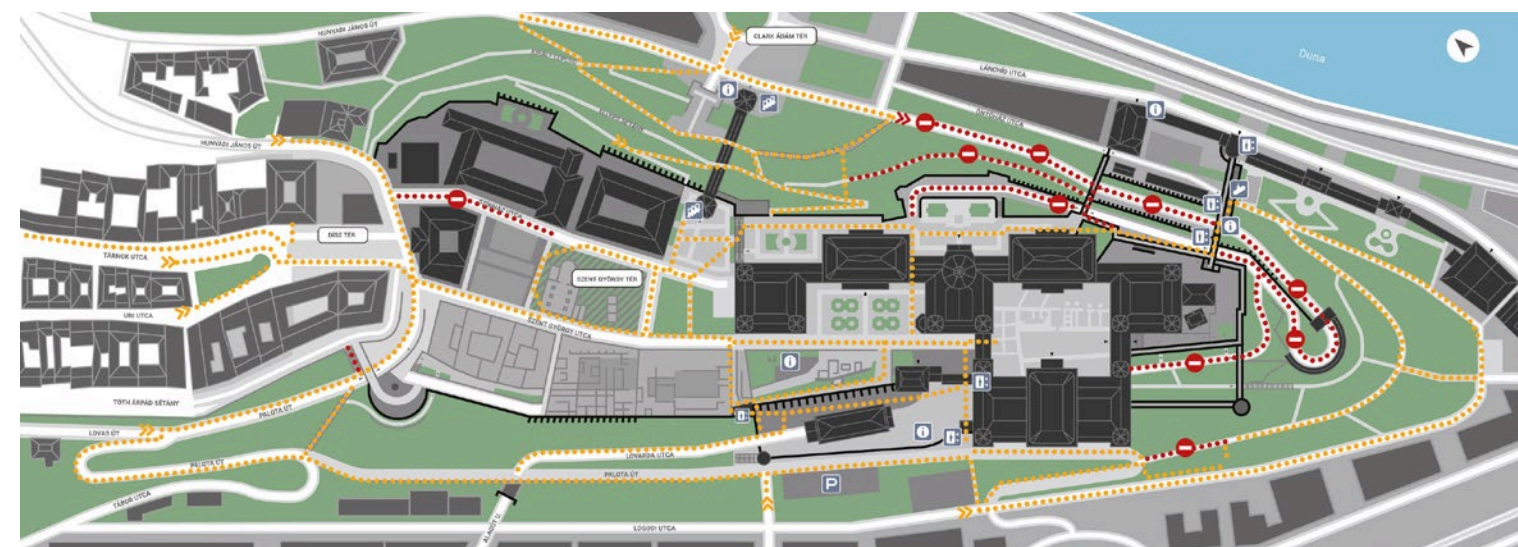

húzódó távhővezetékét, amely a Budavári Palota krisztinavárosi szárnyába vezet.

A munkálatok miatt ideiglenesen megváltozott forgalmi rend lép életbe: a Palota út teljes hosszán, a Dísz

tér és a Dózsa György tér között forgalomkorlátozásra, váltakozó szakaszokon jelzőlámpás forgalomirányításra kell számítani. A gyalogosok terelt útvonalon közlekedhetnek, a Budavári Palotába vezető útvonalokról táblák segítenek a tájékozódásban.

A felújítás ideje alatt a budai Vár továbbra is megközelíthető marad a tömegközlekedés, a gépkocsi- és a gyalogosforgalom számára egyaránt. A gyalogos látogatók számára a Palota úti gyorsliftet ajánljuk, amelyekkel ingyenesen, kényelmesen és akadálymentesen érhető el a Budavári Palota szintje.

MÁSFÉL ÉVSZÁZAD A VÁRHEGY OLDALÁBAN

Margit és Gellért, vagyis a Budavári Sikló két kocsija több mint 150 évvel ezelőtt, 1870-ben állt szolgálatba a budai Várban. Sokkal többek egyszerű közlekedési eszköznél: a Budavári Palotanegyed látképének különleges díszei, 1987-ben még az UNESCO világörökségi listájára is felkerültek.

A budai Vár alatt húzódó dunai partszakaszon a 19. század második felében számos olyan fejlesztés történt, amely nem csupán közlekedési, de városképi szempontból is komoly változást jelentett. A helyszín már a Lánchíd 1849-es felavatásával kiemelt forgalmi csomóponttá vált, 1857-ben pedig ráadásként elkészült a Budai Váralagút is, amely Krisztinavárossal is biztosította a közvetlen összeköttetést. Az 1850-es években a

hídon már omnibusz is közlekedett, és a gőzhajójáratnak is volt kikötője a hídfő közelében. Nem csoda hát, hogy előbb-utóbb felmerült az igény, hogy a csomópontot egy, a Várba való feljutást megkönnyítő közlekedési eszközzel is gazdagítsák.

A Budavári Siklót – eredeti nevén Budai Hegypályát – 1870. március 2-án adták át Buda és Pest lakosságának. A nem mindennapi vasút

két év alatt, 182 000 forintból épült meg a budai Vár oldalában, ötlete pedig nem más, mint Széchenyi István ifjabbik fia, a közlekedési kérdésekre és műszaki újításokért lelkesedő Széchenyi Ödön fejből pattant ki. A húszas éveik végén járó fiatalember Lyonban járva látott egy hasonló megoldást, melyről úgy vélte, a Várhegy esetében is remekül alkalmazható. Az eleinte gőzhajtással működ-

A SIKLÓ 95 MÉTERES PÁLYÁJA 30 FOKNYI LEJTÉSSEL ÉPÜLT, EGYMÁS FÖLÖTT ELHELYEZKEDŐ FÜLKÉKBŐL ÁLLÓ KOCSIJAI BÉCSBEN KÉSZÜLTEK.

🕒 **1873-ban már 1,5 millió utas vette igénybe a Budavári Siklót, köztük magyar hírességek, például – a képeslapon Ferenc Józseffel tárgyaló – Tisza István (jobb oldalon) is**

tett kötélvontatású vasút terveit Jaruszek Ödön készítette, az építkezést vezető Wohlfahrt Henrik később azokon néhány ponton változtatott. A Váralagút mellett kapott helyet az impozáns indítócsarnok (és egy 30 lóerős gőzgép), a Sándor-palota mellett pedig a felső állomás egyszerűbb fogadóépülete. A sikló 95 méteres pályája 30 foknyi lejtéssel épült meg, a világon akkoriban egyedülállóan számító, lépcsőzetesen egymás fölé elhelyezkedő fülkékből álló kocsijai Bécsben készültek.

Hamar bebizonyosodott, hogy a bátor és izgalmas kezdeményezés lelkes felhasználókra talált: a sikló

tott. A siklót még a Magyarországon járó brazil császár is kipróbálta, és többek között Andrássy Gyula, Tisza István és Széll Kálmán is használta munkába járásra.

Akárcsak a budai Vár épületeinek jelentős része, a második világháború során a sikló is megrongálódott, és bár megmenthető lett volna, hiszen csak az egyik kocsi sérült meg súlyosan, a háborút követő években mégis bontásra ítélték. Helyreállítása az ezt követő évtizedekben folyamatosan élő kérdés volt: hol elvetették, hol ismét napirendre tűzték, sőt egy ízben az az ötlet is felmerült, hogy a siklót mozgólépcsővel helyettesítsék. Egy átfogó rekonstrukciót követően – mely során végig fontos szempont volt a kocsik és az épületek régi

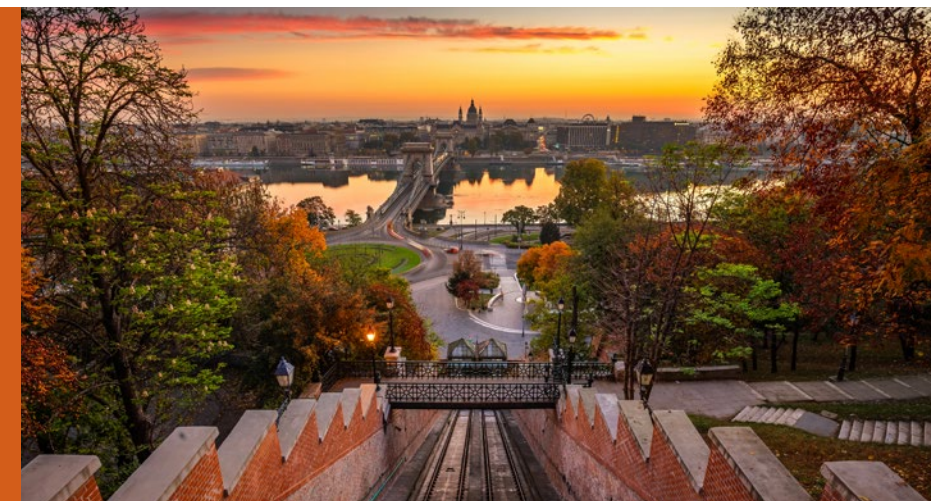
A Budavári Siklót – eredeti nevén Budai Hegypályát – 1870. március 2-án adták át. Kezdetben egy 30 lóerős gőzgép hajtotta.

nemcsak azoknak a dolgát könnyítette meg, akik valamelyik várbéli minisztériumban vagy hivatalban dolgoztak, de a Várszínház közönsége is előszeretettel használta az új közlekedési eszközt, melyért első osztályon 6, másodosztályon 4 krajcárt kellett fizetni. 1873-ban Margit és Gellért már 1,5 millió utast szállít-

megjelenésének megőrzése – végül 1986. június 4-én újranitotta kapuit, immár villamosítva, Budavári Sikló néven. A Budapestre érkező turisták egyik kedvenc látványossága ma is – a karbantartási napok kivételével – a hét minden napján várja utasait 8 és 22 óra között, egyedülálló panorámát kínálva. 🌸

🕒 JEGYVÁSÁRLÁS SORBAN ÁLLÁS NÉLKÜL

A siklojegy.hu honlapon keresztül már online is lehet jegyet váltani a siklóra. Az online vásárlás után a PDF-jegy azonnal megérkezik a vásárló e-mail-címére, melyet kinyomtatva vagy akár mobiltelefonjáról érvényesítve, sorban állás nélkül fel lehet használni Budapest csodálatos panorámajáratára.

A KIRÁLYNÉ LAKOMÁJA

Az egész életében fogyókúrázó Erzsébet királyné szinte sosem nassolt, de ha mégis, akkor szigorúan csak délelőtt. Így a reggeli menüvel néha hagyta magát elcsábítani. A királyné nagyon szerette a fagyaltot és a különleges édességeket. Minden bizonnyal a Bécsi apácafánk az egyik kedvence lehetett.

Nem véletlenül Wittelsbach Erzsébet, közismertebb nevén Sisi a magyarok legkedveltebb királynéja. Ernst Marischka kissé idealizált képet lefestő háromrészes Sisi-filmjében a bohókás és bájos császárné mindig boldog, amikor Magyarországra látogathat, és hosszabb időt tölthet el a birodalom e különös és különleges országában. A fennmaradt dokumentumok, visszaemlékezések nem cáfolják meg az állítást, hogy Erzsébet királyné örömmel időzött Magyarországon, hogy a híres-neves Budán és a vadregényes Gödöllőn is otthon érezte magát. Hogy mit evett a páratlan szépségű, szabadidejében verseket író királyné? Az alakjára felettébb érzékeny, fogyókúrázó Erzsébet

szigorú étrendet követett, került a nassolást. Nagy ritkán, kivételes alkalmakkor engedett a nyalánkságok hívogató csábításának. A krónikák megőrizték, hogy kedvencei közé a Kugler alkotta bonbon és a virágszirmokból készített ibolyafagyalt mellett a bécsi apácafánk tartozott. A királyné korát megelőzve tudta, hogy a kései órákban elfogyasztott desszert nem tesz jót, ezért általában a reggeli felszolgálásakor engedte meg magának az édességet. Sisi társalkodónője, a kivételes műveltségű és tájékozott Ferenczy Ida történeteiből sokat tudhatunk meg Sisi étkezési szokásairól. A bécsi apácafánk megkóstolása után garantált, hogy elismerően osztozunk Erzsébet királyné választásában. ✿

BÉCSI APÁCAFÁNK

Hozzávalók:

- 6 dkg őrölt mandula
- 27 dkg méz
- 2 száraz zsemle
- 1 kiskanál őrölt fahéj
- 3 szem őrölt szegfűszeg
- 1 narancs reszelt héja
- 1 citrom reszelt héja
- 25 dkg finomliszt
- 3 tojássárgája
- 2,5 dl tejszín

Elkészítés:

A hét deka felmelegített mézet a finomra darált zsemlemorzsával, fahéjjal, szegfűszeggel, őrölt mandulával, citrom és narancs reszelt héjával alaposan keverjük össze. Miután kihűlt, formázzuk kisebb golyókká. A maradék hús deka mézből, a három tojássárgájából a tejszínnel és a liszttel elkeverve gyúrunk tésztát. A belisztezett deszkán nyújtjuk késfok nagyságúra, a felét rakjuk ki a mézes-mandulás golyókkal. A közöket felvert tojással kenjük meg, majd takarjuk be a tészta lap másik felével. A golyók körül a tésztát nyomkodjuk le, majd kör alakú pogácsaszaggatóval szaggassuk ki. Egyenként helyezzük el a kivajazott sütőlapon a kiszaggatott fánkot, és közepesen előmelegített sütőben körülbelül huszonöt percig süssük. Kihűlés után porcukorral meghintve fogyaszthatjuk.

KERESZTREJTVÉNY

Olvasóinkat hónapról hónapra játékra hívjuk, amelynek nem titkolt célja, hogy izgalmas, érdekes részleteket fedezzenek fel a budai Várnegyed csodás épületei között sétálva. A kérdés és egyben a rejtvény megfejtése ezúttal: mely várbéli, a közelmúltban megújult kulturális-építészeti örökség részlete látható a fotón?

A megfejtést, valamint a játékos nevét és címét július 14-ig várjuk e-mailben (budavarisetak@varkapitanysag.hu) vagy postai levélben (Várkapitányság Nonprofit Zrt., 1519 Budapest, Pf. 365). Kérjük, az e-mail tárgyában vagy a borítékon tüntessék fel: Magazin, rejtvény. A megfejtést postai úton beküldő játékosainkat kérjük, hogy a telefonszámukat is szíveskedjenek elküldeni a kapcsolatfelvétel megkönnyítése érdekében.

A helyes megoldást beküldők között páros belépőjegyet sorsolunk ki a Budai Várséták tematikus vezetéseire.

	✿	ÚT, LATINUL	AZ ÁBÉCE MÁSODIK BETŰJE	FRANCIA UTCA	ÜRES KÖR!	SPANYOL AUTÓJEL	✿
	1						R
ÁRAM-ERŐSSÉG JELE			SUMÉR VÁROS BAZALT TANÚHEGY			TESLA, RÖVIDEN INDUL A MENET!	
PAKSI SPORT-klub CSILLAGJEGY					KÖZÉPEN GOMBÁS! EGYKORI VASÚTI CÉG		
✿	FIZETÉS	INDÍTÉKBELI	KELVIN ELLENÁLLÁS JELE	INDULATSZÓ NICARAGUAI AUTÓJEL	MÓRICZ NŐALAK ZÚDÍT, ÁRASZT		
SZOMORKÁS						EGÉSZ SZÁM JELE PÁRATLAN NÓTA!	
FESZÍTŐ-ESZKÖZ			OLASZ HELYESLÉS EGYIK VITAMIN	MI AZ HOGY! OMÁNI AUTÓJEL			
TAGOLT TENGERPART				FRANCIA POLITIKUS		TÖRÖK AUTÓJEL	

A megfejtést beküldő személyek a megfejtés beküldésével elfogadják, hogy személyes adataik kezelése a <http://varkapitanysag.hu/adatkezesi-tajkoztato> internetes oldalon elérhető tájékoztatónak megfelelően történik.

Várkert
Bazár

2023 Nyári
élményeid
a Várkert Bazárban

varkertbazar.hu

BUDAVÁRI
PALOTANEGYED